

Testo digitalizzato da www.torah.it nel 2010
Tutti i diritti sulla digitalizzazione riservati

Testo sacro.
Stampare solo per conservarlo.

Eliminare esclusivamente in ghenizà

IL PENTATEUCO

VOLGARIZZATO E COMMENTATO

DA

SAMUEL DAVID LUZZATTO

PADOVA
1874

15
PARASHAT BO

Torah.it

X

(1) Indi il Signore disse a Mosè: Va da Faraone; perocchè io ho reso ostinato il suo cuore e quello de'suoi servi, ad oggetto di effettuare in mezzo ad essi questi miei prodigj. (2) Ed affinchè voi abbiate a narrare ai vostri figli e nipoti come mi trastullai con gli Egizi, ed i prodigj che ho eseguiti in essi; e conosciate ch'io sono il Signore. (3) Mosè ed Aronne, ricatisi a Faraone, gli dissero: Dice così il Signore, Dio degli Ebrei: Sino a quando ricusi di cedere innanzi a me? Lascia

(א) בא אל פרעה, כי עוד צמכות אחרות אני רונה להכות את מצרים, כי צעבור זה הכבדתי את לבי. (ב) התעללתי במצרים: כמו כי התעללתי בני (שמות כ"ג כ"ט) והתעללו זה כל הלילה (שופטים י"ט כ"ה), הלא כאשר התעלל זהם (ש"א ו' ו') ודקרוני והתעללו בני (ש"א ל"ד ד'), והתעללו בני (ד"ה א' י' ד') פן יתנו אותי בידם והתעללו בני (ירמיה ל"ח י"ט) כל אלה עם צי"ת אחריהם כמו זה, וכלם עכיס הזק מחובר לבזיון; אך התעולל מלאכותו בלא צי"ת אחרי ועכינו פעולה, להתעולל עלילות ברשע (תהלים ק"מח ד'); וכ"ל כי התעלל בפלוגי עיקר הוראתו פעל כפלוני בפלוגי, כלומר לרעתו של פלוגי (כמו שהיא פעמים הרבה הוראת הצי"ת), וההתפעל מורה על זה, כמו התהלך הלך ולכאן כפי קבטו, לא יִהְיֶה אֶתְּךָ אֶחָד קָדוֹעַ; אֲתַרְגֹּם הַתַּעֲלַל בפלוגי בלעז malmenare. (ג) לענות: כמו להעכות, כפעל, ועשיתו להכבד, כי עוני

טו (ס) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פַּרְעֹה כִּי-אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לִבּוֹ וְאֶת-לִבְ עַבְדָּיו לִמְעַן שִׁתִּי אֶתְּתִי אֱלֹה בִקְרַבּוֹ: (ב) וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבְנֵי בְנֶךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת-אֶתְּתִי אֲשֶׁר-שַׁמְתִּי בָּם וַיִּדְעֶתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה: (ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל-פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד-מַתִּי מֵאַנְתָּ לָעַנְתָּ

ch' il mio popolo vada a prestarmi culto. (4) Perocchè se tu ricusi di lasciar andare il mio popolo, ecco ch'io fo venire domani le locuste nel tuo territorio. (5) Esse copriranno la vista della terra, in guisa che la terra non si potrà vedere; e mangeranno gli scarsi avanzi che vi rimasero dopo la gragnuola, e spoglieranno tutti gli alberi che vi vanno germogliando dalla campagna. (6) Le tue case, le case di tutt' i tuoi servi, e le case di tutti gli Egizi, ne saran piene: cosa che non videro i tuoi padri, nè i tuoi avi, da quando esistettero sulla terra sino a quest' oggi. — Indi, voltatosi, uscì da Faraone. (7) Ma i servi di Faraone gli dissero: Sino a quando deve costui esserci d'intoppo [cagionarci dei danni]? Lascia che quella gente vada a prestar culto al Signore suo Dio. Non comprendi tu ancora che (altrimenti) l' Egitto è perduto? (8) Allora Mosè ed Aronne furono fatti tornare a Faraone, il quale disse loro: Andate a prestar culto al Signore vostro Dio. (Ma) chi sono quelli che hanno d'andare? (9) E Mosè disse: Andremo coi nostri giovani e coi nostri vecchi; coi nostri figli, colle nostre figlie, col nostro minuto e grosso bestiame andremo: conciossiachè abbiamo a celebrare una festa al Signore. (10) Ma quegli disse loro: Così il Signore v'ajuti, come io vi lascerò andare insieme alla vostra figliuolanza! Pensate

וענוה, וכמו נגש והוא כענה (ישעיה כ"ג ז'), ע' שם פירושי; ואולי ג"כ הקריאה ל' ענות צנזן הקל, כמו אזי ענתי מאד (תהלים קי"ו י'), וההקוים לא יענה (ישעיה ל"א ד'). (ד) ארבת: וכה זו איכה מנזים בנזרים אלא לעתים רקוקות ואיכבהארן אזור כי להיות שהארבה נוסע בסדר כאשני לבא, הקלוץ לפניו והמאסף אחריו, משה ראה הקלוץ והבין כי מחר יבוא הארבה; ויפה השיב ראוי כי לא יתכן שמשא לבדו בכל מנזרים ראה זה, ושאר המנזרים לא ראה, שאם ראו היו מנזרים שאין כאן מעשה נסים. בגבולך: עיין למעלה ז' כ"ז. (ה) יתור הפלטה: כל הפלטה אינה אלא יועט. (ו) ויושב את משה: עיין צ"ה תק"מ עמוד 178. (ז) בר רעה נגד פניכם: ע"ד כי טוב נגד קסידך (תהלים כ"ג י"א) כלומר ראו כי רעה תבוא אליכם, שאם תעמדו בדעתכם לבקש לילך כולכם, לא סוף דבר שלא אשלק אתכם, חלף שחשבת אתכם בחוזה, כי אז אדע בצירור שיתם כוונתכם לברוח ולהסת' כי יוכן בראה יעזוב

מפני שלח עמי ויעבדני: (ה) כי אסמאן אתה לשלח את-עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך: (ה) וכסה את-עין הארץ ולא יוכל לראת את-הארץ ואכל את-יתר הפלטה הנשארת לכם מן-הבדר ואכל את-כל-העץ הצמח לכם מן-השדה: (ו) ומלאו בתוך ובתי כל-עבדך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבתוך ואבות אבתוך מיום היותם על-הארמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתו יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרים תדע כי אכדה מצרים: (ח) ויושב את-משה ואת-אהרן אל-פרעה ויאמר אלהים לכו עבדו את-יהוה אלהיכם מי ומי ההלכים: (ט) ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו בצאננו ובבקרנו נלך כי חג-יהוה לנו: (י) ויאמר אלהים יהי בן יהוה עמכם כאשר

che qualche male vi sovrasta. (11) Non così; ma andate (soltanto) gli uomini [i maschi adulti], e prestate culto al Signore, perocchè ella è questa la cosa che voi cercate. — E gli scacciò dal cospetto di Faraone. (12) Indi il Signore disse a Mosè: Stendi il tuo braccio sul paese d'Egitto, per (chè vengano) le locuste, ed assalgano il paese d'Egitto, e mangino tutta l'erba della terra, tutto quello che la grandine ha lasciato avanzare. (13) E Mosè stese la sua verga sul paese d'Egitto, ed il Signore fece venire nel paese un vento orientale tutto quel giorno e tutta la notte; e quando fu la mattina (seguinte) il vento orientale avea portate le locuste. (14) Le locuste assalirono tutto il paese d'Egitto, e posarono su tutto il territorio d'Egitto. Erano numerose oltremodo; prima d'allora non vi fu tal quantità di locuste, nè dopo vi sarà l'eguale. (15) Coprirono la vista di tutto il paese, sicchè il paese rimase ottenebrato, e divorarono tutta l'erba della terra, e tutt' i frutti degli alberi, che la grandine avea lasciati avanzare; e non rimase alcun che di verde negli alberi, nè negli erbaggi della campagna, in tutta la terra d'Egitto. (16) Faraone si affrettò a chiamare Mosè ed Aronne, e disse: Peccai contro il Signore

רא"צ. (יג) רוח קדים: אם היתה רוח מזרחית בא הארצה מארץ ערב, אם כס הארצה מני יותר בארץ כוש, ולפי זה היה לריד שיהיה הפות רוח תימן; ודעת בושארט כהרסו אלכסנדרי כי רוח קדים זה היה רוח תימן; וראו' אומר כי אולי היתה רוח מזרחית דרווית, והבוא סיוע מוזמור ע"כ כ"ו יסע קדים בשמים ויכהו בעזו תימן, שהרוח שהביא השליו נקרא קדים וגם תימן, כי היה מזרחית דרווית, ואין לומר כי קדים מאר לרוח עזה מזרחית כד שתבוא, כי למטה מפורש כי רוח ים היה הפך הרוח הזה, ולפיכך אין לדחוק ולומר שגם הארצה מארץ כוש, כי לא יבצר מה' להביאו מארץ ערב. (יד) לפנניו וגו' ואחריו וגו': דרך מליצה והפלגה, וכן ביטול ב' ב' (קלער) וראו': והיה אפשר לומר שהכוונה לא היה כוונה במזרים (יח"ק), ואע"פ כן דחוק הוא שיחוש הכתוב לדבר כאן על העתיד ולהודיע שלא יהיה כוונה עור' לעולם. (טו) ותחישך הארץ: כיוצא בזה ראה Forskal במזרים בשנת 1761, ה"ל ignino facto

אִשְׁלַח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נִגְדַּת פְּנֵיכֶם: (יא) לֹא כֵן לָכוּ לָנָא הַגְּבֵרִים וְעַבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֵתָה אַתֶּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פְרַעְה: (יב) שְׁנֵי (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטְה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הַשְּׂאִיר הַבְּרָד: (יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוֶה נִהַג רוּחַ־קָדִים בְּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נִשָּׂא אֶת־הָאַרְבֶּה: (יד) וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּנַּח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבַד מְאֹד לְפָנָיו לֹא־הָיָה בֵּן אַרְבֶּה כִּמְהוֹ וְאַחֲרָיו לֹא יְהִי־בֵן: (טו) וַיִּבֶס אֶת־עֵין כָּל־הָאֶרֶץ וְתַחֲשֶׁךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרָד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֶרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם: (טז) וַיִּמְהַר פְּרַעְה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר

vostro Dio, e contro di voi. (17) Or dunque perdona deh! il mio peccato per questa sola volta, e pregate al Signore vostro Dio, che rimuova da me questa sola morte [questo solo flagello]. (18) Mosè, uscito da Faraone, pregò al Signore. (19) Ed il Signore fece levare un vento contrario, occidentale, forte oltremodo, il quale portò via le locuste, e le affondò nel mar rosso. Non rimase una locusta in tutto il territorio d'Egitto. (20) Ma il Signore rese forte il cuore di Faraone, e questi non lasciò andare i figli d'Israel. (21) Indi il Signore disse a Mosè: Stendi il tuo braccio verso il cielo, e sia oscurità nel paese d'Egitto, e vadasi tentone nell'oscurità. (22) Mosè stese il braccio verso il cielo, e fu tenebrosa oscurità in tutto il paese d'Egitto per tre giorni. (23) Non si videro l'un l'altro, e non si mossero di dov'erano [cioè non uscirono di casa], per tre giorni; però i figli d'Israel avevan tutti luce nelle loro sedi [nelle terra di Goscen]. (24) Indi Faraone chiamò Mosè, e disse: Andate a prestar culto al Signore, però il vostro minuto e grosso bestiame rimanga qui; vada pure con voi anche la vostra figliuolanza. (25) E Mosè disse: Anzi tu stesso porrai a nostra disposizione animali, da farne sacrifici ed olo-

: (כא) alte volabant, aër e longinquo fumi speciem monstrabat. גַּם שְׁפִירָשׁוּ כַּמוֹ וְיֵאֱמַר, ואמַשׁ לִי לֵילָה וְחֶשֶׁךְ, ואין טעם לומר ויַשְׁחֵךְ חֶשֶׁךְ; ואחרי־כֵּן פִּירָשׁוּ מִשְׁרַשׁ מִשֵּׁשׁ, והוא הכֹּהֵן, אֵלֶּם שְׁאֵמְרוּ שֶׁכַּעֲשֵׂה הַחֹרֵר עַבְדֵּי שִׁמְשֵׁשׁוּ אֹתוֹ. והכֹּהֵן שֶׁהָיָה וְהֵלִיֵּה כְּמִלְכֵת יִמְשָׁשׁוּ חֶשֶׁךְ וְלֹא אֹרֵר (אֵינִי י"ב כ"ה) שֶׁעָמְדוּ יִמְשָׁשׁוּ בְּחֶשֶׁךְ, אִף כֹּהֵן וְהָיָה חֶשֶׁךְ עַד שִׁמְשָׁשׁוּ בְּחֶשֶׁךְ כַּאֲשֶׁר יִמְשָׁשׁ הַעֲוֹר, וְכֵן בְּתַרְגּוֹם יְרוּשָׁלַיִם וְהָיָה מִשְׁמַשְׁשֵׁן בְּחֶשֶׁכֹּה (וְכֵן מִלְּפָנֵי אֲדָמָה לְקַלְעֵר). ואֵיכָהֲאֲרֵן יָקָם הַמֶּלֶךְ הַזֶּה לְרוֹת חֶזֶק קָם וְיִזְקַק הַכֹּהֵן שֶׁבְּרַשׁוֹ Samum, וְבַתּוֹרְקֵי Samiel הַכּוֹשֵׁשׁ בְּמִלְכֵת מִסְפָּק עַד עֲלֵרַת בְּחֹתֵם חֲמִישִׁים יוֹם הַכֹּהֵן אֵלֶּם עַדֵּיין חֲמִישֵׁן, וְאֵז בְּכִי אֲדָם מִוְכַרְתִּים לֵישׁ בְּבִיתֵם וְלֹא יֵלְאוּ הַקּוֹשֵׁשׁ; וְכֵל זֶה אֵיכָּהֵן שֶׁהָיָה לְאֵיכָהֲאֲרֵן כִּי אֲחֻסֵּם אֵינִי מִדְּרַךְ הַרוּחַ הַזֶּה שִׁמְשָׁשׁ מִמֶּנּוּ חֶשֶׁךְ גֹּמֵר עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה אִישׁ אֶת אֶחָיו בְּחֶשֶׁךְ בֵּיתוֹ. אֲחֻסֵּם מִלְּפָנֵי שְׂאֵרֵי בְּמִלְכֵת לְפַעֲמִים חֶשֶׁךְ גָּדוֹל, אֲבָל הֵיךְ תִּמְדֵּךְ בְּסִבְתֵּי רוּחַ סַעֲרָה וְסוּפָה גְדוֹלָה, וְכֹהֵן לֹא כּוֹכֵר דְּבַר מוֹהַ. (כג) וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתְּחִילָתוֹ: לֹא יֵלְאוּ מִבֵּיתֵם, כַּמוֹ שֶׁבָּנוּ אִישׁ תְּחִילָתוֹ אֵל יֵלְאֵה אִישׁ מִמִּקְוֵמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי (לְמַעַן י"ז כ"ט) (ר"ש"בם ר"ח) בְּעַד רִמְבַּם וְרַש"י. לְכֹהֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֵר בְּמוֹשְׁבֹתֵם: בְּאֶרֶץ מִוְשֵׁתֵם. (כד) וַיִּקְרָא פְּרַעֲהַ אֶל-

www.keneset.org

חֲטָאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: (יז) וְעַתָּה שֶׁאֵי נָא חֲטָאתִי אֲךָ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמֶּת הַזֶּה: (יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהַ וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: (יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחֵיכֶם חֶזֶק מְאֹד וַיִּשְׂא אֶת הָאָרֶץ וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאֵר אֲרֶבֶת אַחַד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: (כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ (כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יַדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֶשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמְשַׁח חֶשֶׁךְ: (כב) וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֶשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: (כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אֶחָיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתְּחִילָתוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹרֵר בְּמוֹשְׁבֹתֵם: שְׁלִישִׁי (כד) וַיִּקְרָא פְּרַעֲהַ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכֵן עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה רַק צִאֲנֶכֶם וּבְקִרְבְּכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶם יִלְךָ עִמָּכֶם: (כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתָּה תִּתֵּן בְּיַדְנוּ זְבָחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ

causti al Signore nostro Dio. (26) Ed anche il nostro bestiame verrà con noi, non ne resterà un'unghia, perocchè dovremo farne uso per prestar culto al Signore nostro Dio; e noi non sappiamo qual culto abbiamo a prestare al Signore [che qualità e quantità di sacrifici abbiamo a fare], sinché non arriviamo colà. (27) Ma il Signore rese forte il cuore di Faraone, ed egli non acconsentì a lasciarli andare. (28) Faraone gli disse: Va lungi da me; guardati di non più venirmi innanzi, poichè nel giorno che mi verrai innanzi, morrai. (29) E Mosè disse: Bene dicesti; io non ti verrò più innanzi.

לא כדע איזע מין וכחו ווכל מין יטוב להקריב (רא"צט), וזה שכתב ר"ש שמה שאל יתיר מזה שיש בידכו הכוונה לא כוכל לקחת עמכו קחת מוקנכו ולהכניס קחתו שמה שאל יתיר מזה שלקחתו עמכו.

XI

(1) Ma il Signore aveva detto a Mosè: Ancora un flagello farò venire sopra Faraone e sopra l'Egitto, indi vi lascerà andar via di qui; anzi datovi il permesso di andare, egli del tutto vi scaccerà di qui. (2) Parla al popolo, onde chieggano ognuno al proprio amico, ed ogni donna alla propria amica,

(א) ויאמר ה' אל משה: שלשה מקראות הללו הם כחומר מוסגר, וחומר כתובות הלילה הוא המשך תשובת משה שאמר לא אוסיף עוד ראות פניך, וטעם ויאמר ה', וכבר אמר, כלומר קודם שילך משה בפעם הזאת אל פרעה הודיעו ה' חכת הבכורות; וזוהו היה ויה שאמר משה לפרעה לא אוסיף עוד ראות פניך, כי ידע שיצא פרעה אליו בשלחן: אחרי שיתן לבס רשות לילך, לא יספיק לו זה, אבל יגרש אתכם וילחץ אתכם למהר ללכת. כלה: כולכם גברים וכשים וטף ונקבה (רא"צט); ואין הכוונה שיגרש אותם לנחיתות, אלא לעולם היה צדעתו שיקורו אחרי עבדם את אלהיהם, וכמו שאמר להם: ולכו עבדו את ה' כדנרצם. ועיין פירושי צנראשית ג' כ"ג. (ב) דבר נא באוני העם: כשאמר ה' למשה עוד כגע אחד אמר לו גם זה (רא"צט) שכל צד אמר לו צדיקן להזכירו ולזרוזו בצעת מעשה, ולמען (כדברי דון יצחק) שיהיו יושבי

www.eshkol.com

ליהוה אלהינו: (כו) וגם מקננו ילך עמנו לא תשאל פרסה כי ממנו נקה לעבד את יהוה אלהינו ואנחנו לא נדע מה נעבד את יהוה ערבאנו שמה: (כז) ויחזק יהוה את לב פרעה ולא אבה לשלחם: (כח) ויאמר לו פרעה לך מעלי השמר לך אל תסוף ראות פני כי ביום ראתך פני תמות: (כט) ויאמר משה בן דברת לא-אסף עוד ראות פניך: פ

שלשת ימי הספק. (כו) מה נעבוד את ה': איזו עבודה, איזה מין עבודה יטוב לחוכנו.

יא

(ס) ויאמר יהוה אל-משה עוד נגע אחד אביא על-פרעה ועל-מצרים אחרי-כן ישלח אתכם מזה כשלהו כלה גרש יגרש אתכם מזה: (ב) דבר-נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי-כסף

arredi d'argento e d'oro. (3) Il Signore poi pose il popolo in grazia presso gli Egizi; ed anche Mosè in particolare era in grande considerazione nel paese d'Egitto, presso i servi di Faraone e presso il popolo. (4) Soggiunse dunque Mosè: Dice così il Signore: In sulla mezzanotte io uscirò in mezzo all'Egitto: (5) E morrà ogni primogenito nel paese d'Egitto, dal primogenito di Faraone, destinato a sedere sul suo trono, sino al primogenito della schiava, che sta dietro alle macine [a volger la ruota del mulino]; come pure ogni primogenito del bestiame. (6) E vi saranno in Egitto grandi strida, quali non ne furono giammai, nè mai più ne saranno. (7) Però presso tutti i figli d'Israel nemmeno un cane aguzzerà la lingua; (non perirà) nè uomo, nè bestia: in guisa che conosciate che il Signore fa distinzione tra gli Egizi e gl'Israeliti. (8) E tutti questi tuoi servi verranno a me, ed inchinerannosi a me, con dire: « Esci tu, e tutt'il popolo che ti segue » e poscia uscirò.

והתחילו להבין החכם שהיו עושים עמוס, ואם ישראל בני אדם כמוהם, כי אומם
 בן דרך בני אדם השרויים בהלכה, כראיה להם שהעניים המדוכאים אינם בני אדם
 כמוהם, ואין רע בהוסיבם מלאו על מלאו; אבל כשיחילו האומללים לעלות מעט
 ומונולות שכלותם, אז יחילו הוולגים להשיבם ולרחם עליהם ולא הוב אותם, וכמעט
 ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף (בראשית ל"ט ז'). גם
 האיש משה גדול מאד: קצו, ולכבודו הרבו להשאיל (ר"עם). (7) כחצות הלילה:
 חצות הוא שם דבר כמו בזהלים ק"ט ס"ב ואיוו ל"ד כ'. אלא שהשמות הב"ית אחר
 הכ"ף, והיה משפטו בפתות הלילה, כלומר קרוב לחצי הלילה, כמו הקיפת כיום ודין (ישעיה
 ט' ג') במקום כבדים, ואחר כך בבור סגין (שם א' כ"ה) כבדו, עורי כיוון קדם (שם כ"א
 ט') כביו, ובכיתה כיוון עולם (עמוס ט' י"א), כביו, כיוון הגבעה, (הושע ט' ט'), כביו,
 כיוון עווד (שם י"ב י'), כביו, כפרן רחב יאתיו (איוו ל' י"ד) כבפרן, ושם אל בית אביה
 כנעוריה (ויקרא כ"ג י"ג), כנעוריה. (7) היושב: העמיד לשב. אחר הריוחם:
 הדוחה הקורה שעל ידה הריחם סובבים. (8) אשר כמוהו: חזר ללילה, לא לנעקה,
 אשר כיוו בלילה הוא לא כהיתה נעקה (רע"ם). (8) לא יחרץ כלב לשונו: לא
 תהיה נעקה בשראל, וכל אשר לישראל יקוט ולא ינעק, ואפי' הכלבים לא ינעחו,
 כי בשועם נעקה הם נובים. יררץ: ענין סבון, ענין רש"י וגו'. למאיש ועד בהמה:
 לא ימות לא אדם, ולא בהמה, ולפיכך לא תהיה לישראל שום נעקה; והוא ויקרא קל,
 ליואיש עד בהמה לא ימות, וקלערי פירש לא ינעק לא אדם ולא בהמה, וכל הבהמה

וְכָלִי זָהָב: (ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־תֵּן הָעַם בְּעֵינַי
 מִצְרַיִם גַּם י האִישׁ מֹשֶׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּעֵינַי עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינַי הָעַם: ס
 רביעי (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כַּחֲצַת
 הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: (ה) וּמָת כָּל־
 בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב
 עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחַר
 הָרְחִים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה: (ו) וְהָיְתָה צַעֲקָה
 גְּדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא
 נְהִיְתָה וּכְמְהוּ לֹא תִסָּף: (ו) וְלִכְלֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֹא יִחַרְץ־כְּלָב לְשׁוֹנוֹ לְמַאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה
 לְמַעַן תִּדְרְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם
 וּבֵין יִשְׂרָאֵל: (ח) וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי
 וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר צֵא אֶתָּה וְכָל־הָעַם
 אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֵא וַיֵּצֵא מֵעַם־

קדם הוא וכתב בזכרות, שאז תהיה שעת בהלם. (ג) ויתן ה' וגו': אחר שספר הכוון
 הזה, הגיד ג"כ כי ה' עזר את עמו בדבר הזה, וכיון שאמר וולפנים וכתתי את קן
 העם הזה, כי כראות העזרים את המכות הגדולות והנפלאות הנאות עליהם בדבר
 נוסף על אדות ישראל, התחילו להכיר מעלת ישראל שיש להם אלהים נוסע ורב,

— E (detto ciò) uscì da Faraone, acceso di sdegno. (9) Ed il Signore disse a Mosè: Faraone non vi darà ascolto, in guisa che i miei prodigj aumenteranno (ancora) nel paese d'Egitto. (10) Così Mosè ed Aronne fecero tutti questi prodigj in presenza di Faraone; ma il Signore rese forte il cuore di Faraone, e questi non permise ch' i figli d'Israel andassero via della sua terra.

אלהים פרעה. (תלמודי מוה"ר שנתו באר"י). (י) משה ואהרן עשו וגו': הואיל וכאן נאמר שפור עליהם משה ואהרן אל פרעה, כי לא נאמר עוד לכאן, אמר זה דרך חתימה.

XII

(1) Il Signore disse a Mosè ed Aronne nel paese d'Egitto quanto segue: (2) Questo mese è per voi il capo dei mesi, esso dev'essere per voi il primo tra i mesi dell'anno. (3) Parlate a tutta la Comunità d'Israel, con dire, che ai dieci di questo mese provveggansi, ognuno (per sè), un agnello [propriamente: una bestia minuta, agnello sia, o capretto] per cia-

זה חמס לזכר לגאולתם ממצרים; ודבר זה לא טוב אותם שיאמרו לשראל, אלא הדיע למשה ואהרן כי בקדש הוא יגאלו, ואמר להם שאחרי זאת מצית עבדים יעשו זכר לקדש גאולתם ע"י שיקראוהו הקדש הראשון. (ג) דברו אל כל עדת ישראל לאמור: הקשה תלמודי יוסף ירא כי עלת לאמר מיותרת כי ויקחו אליך הוא שלא לכהן, וכל כי לכך נכתב לאמר כדי שלא יבין שיהיה הדבור בעשירי לקדש (דברו אל כל עדת ישראל בעשור לקדש הזה). ובעלי הטעמים ראו כי אין לאמר מוטב עם ויקחו, לסייך נכתב האתנה נולת הזה, ויהיה פירוש הכתוב דברו אל כל עדת ישראל ואמרו להם היולת האלה בעשור לקדש הזה, וא"כ הפסוק הדבור ולא אמר הולת שיאמרו להם דוקא, אבל אמר להם העבין, והוא שיקחו להם כזו, וכל הפרשה הזאת היא ויעורבת, קתנה לכבד וקתנה שלא לכבד (כ"ו תמוז תר"כג). ויקחו להם איש שוה לבית אבות: שיעורו ויקחו להם זה לבית אבות, אך לא יקחו מן הכבוד, אלא חיו.

פְּרַעַה בַּחֲרֵי-אָף: ס (ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-
 מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֵלֵיכֶם פְּרַעַה לְמַעַן רַבּוֹת
 מִוַּפְתֵּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
 אֶת-כָּל-הַמִּפְתִּים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְּרַעַה וַיַּחֲזֹק
 יְהוָה אֶת-לֵב פְּרַעַה וְלֹא-שָׁלַח אֶת-בְּנֵי-
 יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ס

נועק על מות קרוביו, ולא כן בהסמכה. למאיש: כמו למגדול ועד קטן. (ט) ויאמר ה': רחמי' ורחמי' פירשו וכבר אמר, ואין נורד, אלא אחר שהודיע לפרעה מכת בכורות, אמר ה' למשה כי גם ההתראה הזאת לא תועיל כי רק נבוא המכה ישמע

יב

(א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רָאשׁ
 חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:
 (ג) דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשׂוֹר
 לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֹׁה לְבֵית-אָבִת

(ב) ראש חודשים ראשון הוא לכם וגו': שיהיה אייר נקרא הקדש השני, וכן כלם, אע"פ שתחלת השנה כבר היתה אלגם בתשרי, וכן נשארה אה"כ, שנאמר ויהו האסוף הנאת השנה (שמות כ"ג י"ו), וכן שנת היובל ותחלת בניגור לקדש השני;

scheduna famiglia, [o, se questa è tale da occupare più case] un agnello per ogni casa. (4) Se poi la casa sia troppo piccola, per comportare (il consumo di) un agnello, lo prenderà egli [il capo di famiglia] in unione al suo vicino, prossimo alla casa sua, fatto il conto delle persone. Prenderete a calcolo, per (la provvista del) l'agnello, ciascun individuo, secondo quello ch'ei suol mangiare. (5) Vi provvederete un animale minuto, immacolato, maschio, nato entro l'anno: tanto tra gli agnelli, quanto tra i capretti, potete prenderlo. (6) Lo serberete fino al decimoquarto giorno di questo mese, e (in quel dì) tutta la radunanza della Comunità d'Israel lo scannerà, verso sera. (7) E prenderanno di quel sangue, e ne porranno sui due stipiti e sull'architrave delle stanze in cui lo mangeranno. (8) E ne mangeranno la carne in quella notte. Arrostito al fuoco, con pani azzimi ed erbe amare, lo mangeranno. (9) Non ne mangiate semicrudo, nè allessato, cotto (cioè) nell'acqua; ma arrostito al fuoco, (arrostito tutt'intero) colla testa, le gambe, e le interiora. (10) Non ne lascerete avanzare sino alla mattina; e ciò che ne avvanzerà sino alla mattina, abbrucerete. (11) Ed è così che lo mangerete: coi lombi cinti, colle scarpe ai piedi, e col bastone in mano: lo mangerete in fretta, è il sacrificio della Pasqua [propriamente: del trapasso], (in

אֹכֵל נֶגְדָה עִירָא דְּמִיָּה. (ד) בְּמִבְּחַת: מִשְׁרַשׁ כֶּסֶף, וְהוּא כְּמוֹ מִכְּסָה (בְּמִדְּבַר ל"א כ"ח) יוֹשֵׁרָה כֶּסֶף, אֲשֶׁר מוֹנוֹ תְּכֵסֶהוּ כְּמוֹ מוֹרָר (מִשְׁלֵי י"ז כ"ה) מִן מִרְרָה וְכ"ל; כִּי יוֹזֶה יוֹם הַכֹּהֵן (עֵינֵי כָל אֶחָד לְעַמּוּוֹ. (ד) בְּמִבְּחַת: מִשְׁרַשׁ כֶּסֶף, וְהוּא כְּמוֹ מִכְּסָה (בְּמִדְּבַר ל"א כ"ח) יוֹשֵׁרָה כֶּסֶף, אֲשֶׁר מוֹנוֹ תְּכֵסֶהוּ כְּמוֹ מוֹרָר (מִשְׁלֵי י"ז כ"ה) מִן מִרְרָה וְכ"ל; כִּי יוֹזֶה יוֹם הַכֹּהֵן (עֵינֵי

שֶׁה לְבַיִת: (ה) וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מֵהֵיֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׂכֵנוֹ הִקְרַב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נַפְשָׁת אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִכְסּוּ עַל־הַשָּׂרָה: (ה) שֶׁה תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַכִּבְשִׁים וּמִן־הָעֹזִים תִּקְחוּ: (ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחָטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עֵרַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים: (ז) וְלָקַחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבַּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בַּהֶם: (ח) וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מֵרְרִים יֹאכְלֶהוּ: (ט) אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נֶאֱוָב וּבִשְׁלַל מִבִּשְׁלַל בְּמַיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֵאשׁוֹ עַל־כְּרַעְיוֹ וְעַל־קִרְבּוֹ: (י) וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנְתֵּר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: (יא) וְכִכָּהֵן תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נֶעְלִיכֶם

כָּל אֶחָד לְעַמּוּוֹ. (ד) בְּמִבְּחַת: מִשְׁרַשׁ כֶּסֶף, וְהוּא כְּמוֹ מִכְּסָה (בְּמִדְּבַר ל"א כ"ח) יוֹשֵׁרָה כֶּסֶף, אֲשֶׁר מוֹנוֹ תְּכֵסֶהוּ כְּמוֹ מוֹרָר (מִשְׁלֵי י"ז כ"ה) מִן מִרְרָה וְכ"ל; כִּי יוֹזֶה יוֹם הַכֹּהֵן (עֵינֵי

omaggio) al Signore (12) Io scorrerò il paese d'Egitto in quella notte, e percooterò ogni primogenito nel paese d'Egitto, degli uomini e delle bestie; come pure su tutti gli dèi dell'Egitto eserciterò castighi. Son io il Signore. (13) Ed il sangue, sulle case da voi abitate, vi servirà di contrassegno; io cioè vedrò il sangue, e vi trapasserò oltre; ed il flagello non farà strage di voi, allorch'io percooterò nel paese d'Egitto. (14) Quel giorno verrà da voi commemorato, e lo solennizzerete festa al Signore. Per tutte l'età avvenire, qual perpetua legge, lo festeggerete. (15) Per sette giorni mangerete pani azzimi; anzi farete che nel primo giorno non vi sia lievito nelle case vostre; porocchè chiunque, tra 'l primo e 'l settimo giorno, mangi lievitato, quella persona sarà tagliata di mezzo ad Israel [cioè non lascerà discendenza]. (16) Nel giorno primo sarà convocazione santa [riunione religiosa], e nel giorno settimo convocazione santa sarà appo voi: non si farà in essi alcuna opera; soltanto ciò che suol mangiarsi da ogni persona, quello solo potrà farsi

לא מות אחד, לביכך היא מיוחדת אל האל ית' כאלו היה הוא עובר מצות לבית ומצותין בין צבור לשאינו צבור ובין מצרי לישראל, ומכל מקום אין התורה מביירת את האל כאלו הוא עמו וצפה, אלא האל היה עובר ועמו הולאך המשיח, והאל היה אומר למשחית את זה תכה, והוא היה מצפה; וכן משמע מזה שכתוב למטה (כ"ג) ולא יתן המשחית לנא אל צתיכם לנגוף; וזה שאמרו ר"ז לא חזי ולא הולאך וכו' הכונה שלא נוסר הענין לשום הולאך שיכה בלא טווי פרטי מהאל, כי הוא לבדו יודע תעלויות ומצותין בין צבור לשאינו צבור. (יג) ולא ידויה בכם נגף למשחית: הכנה לא יהיה משחית בכם. לו"ד למשחית מורה על הפרעדיקאט, שאין משחית תאר לנגוף, אלא כשורא שלו, כמו והיה הדם לכם לאות, וכן והיו לטעפות, והיה לכם לנגיפת. (יד) והיה היום הזה לכם לזכרון: לדורות, אבל צעקת יציאתם ממצרים לא נכנסו לעשות חג הנוגות ולא נאסר להם החמץ, ולא חגגו לא ביום הראשון ולא ביום השני, וע' למטה פסוק כ"א. (טז) ביום הראשון השביתו: תעשו שלא יהיה צתיכם שאור ביום הראשון שכאשר יככם היום הראשון כבר יהיה שאור נצטת מהביתים (רא"צ רמב"ן), והציעור יהיה קודם לכן, אך אין שום סוף לפרש (כתבא דבי ר' ישמעאל ור"ט) ראשון על הקודם, וראשון אדם (איוב ע"ו ז') ענינו הראשון בנין האדם, עיין תרגומי; ואם כתוב לא תשעו על חמץ דם וצמין, זו היא מזה אחרת, ואינכם ככללת בפסוק זה, ונברחה: ע' בראשית י"ז י"ד. (טז) ביום הראשון מקרא קדש: לדעת רש"י

ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אתו
 בהפזון פסח הוא ליהוה: (יב) ועברתי בארץ
 מצרים בלילה הזה והכיתי כל-בכור בארץ
 מצרים מאדם ועד-בהמה ובכל-אלי
 מצרים אעשה שפטים אני יהוה: (יג) והיה
 הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם
 וראיתי את-הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה
 בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים:
 (יד) והיה היום הזה לכם לזכרון וחגגתם אתו
 חג ליהוה לדלתים תקת עולם תחגגו:
 (טז) שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום
 הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל-
 אכל חמץ ונברתה הנפש ההוא מישראל
 מיום הראשון עד-יום השבעי: (טז) וביום
 הראשון מקרא-קדש וביום השבעי מקרא-
 קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם

ומצטל ביום הוא פירושו, וכן פירש רמב"ן. (יב) ועברתי: להיות המנכה הזאת
 ויזכר ויכל שאר המנכות בזה שלא מתו אלא הבכורות לבדם, וגם בזה שזכורות ישראל

[apprestarsi] da voi. (17) Osserverete (la legge de)gli azzimi; perocchè nel medesimo (suaccennato) giorno io farò uscire le vostre schiere dal paese d'Egitto: osserverete quindi quel giorno in tutte l'età avvenire, qual legge perpetua. (18) Nel primo (mese), ai quattordici del mese, a notte, mangerete pani azzimi; sino al ventuno del mese, a notte. (19) Per sette giorni lievito non deve trovarsi nelle case vostre: perocchè chiunque mangi cosa lievitata, quella persona sarà recisa di mezzo alla Comunità d'Israel, sia egli un forestiere [che abbia abbracciato il Giudaismo], o un indigeno. (20) Alcune cose lievitate non mangerete: in tutte le vostre sedi [in qualunque parte del vostro paese] mangerete pani azzimi. (21) Mosè chiamò tutti gli anziani d'Israel, e disse loro: Itene, pigliatevi del bestiame minuto in proporzione delle vostre famiglie, e scannate

ד' (ד'), וילעק סיסרא (שם שם י"ג), וילעקו העם אחרי שאול (ש"ח י"ג ד'). (כ"א) משבו: לכה, כמו ואחריו כל אדם יושך (איוב כ"א ל"ג), לך וושכת צהר תבור (שופטים ד' ו') (קולעניש וקלער'). והנה משה בפרשה הזאת לא הזכיר כלל לישראל ענין אכילת המזות ואיסור הקמח, אע"פ כי שכבר נזכר על זה בפרשה שלמעלה, והזכיר כי ה' הזכיר למושה ענין אכילת המזות ואיסור הקמח, כי ידע שיצאו מוגרשים ולא יספיק צנקה להקמח, אבל משה לא אמר להם דבר מזה, כי לא היו יכולים להבין למה יאכלו מזות; רק אחר שיצאו בירש להם (בכיוון י"ג) איסור הקמח ומזות המזות, כי אז הבינו שזה לזכרון הכס שגורשו מוגרים ולא יכלו להתוהמה. אך אע"פ שלא אמר להם משה איסור הקמח, מ"מ כראש שאמר להם (ואם לא נכתב) שיאכלו את הפסח על מזות ומוריס, גם כי לא הגיד להם שיאכלו מזות שבעת ימים, ואכילת הפסח על מזות כראש שגם הוא זעקין הפסחון שנתקייבו לאכלו בחפזון. וכן מלאתי את"כ לזעל הטורים שכתב למוטה (פסוק ל"ט): אי כמי בפשטיה כי גורשו מוגרים הוא טעם למה אפסו מזות ואילו כשאריו היו מחמיצין אותם, שפסח מוגרים לא כטעמו באכילת מזה אלא על לילה ראשון. עכ"ל; וכן הר"ן צברק ערבי פסקים כתב, ה"ל: מזה זו על שום שגאלו, שג' ויאסו את הבקך ולא יכלו להתוהמה שאילו יכלו היו מחמיצין אותם, דפסח מוגרים לא עשו אלא לילה ויום אחד בפסח שכי, ולומר היו מותרים בחמץ ובמלאכה, ולכיכך אילו יכלו להתוהמה היו מחמיצין עיסותיהן לצורך תמר שלא הוזהרו בכל יראה, אבל מתוך שלא היה להם פנאי אפסו מזה, וזכר לאותה גאולה כטעמו באכילת המזות, עכ"ל. וראיה גדולה שלא כטעמו במגרים על צעור חמץ הוא מזה שכתב וישא העם את בנקו ערס ימיו, שגראה שלא היה אלא מוכני הפסחון שלא יכלו לאפסו מפני שהיו מותרים

www.torah.org

אך אשר יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם: (ד) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את-עבדתיכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה לדרתיכם חקת עולם: (ה) בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחר ועשרים לחדש בערב: (ו) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל-אכל מחמצת ונברתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ: (ז) כל-מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: פ המישר (כ) ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכן וקהו לכם צאן למשפחתיכם

ואחרים תקראו אותו היום קדש, כלומר ציוס הראשון העשו הפעולה הזאת שתקראו היום ההוא קדש, והכוונה שיהיה היום ההוא קדוש לכם. וא"ת לשון מוקרה ומאורע, אונס אחרי ראותנו בישעיה (א' י"ג) קדש ושנת קרוא מוקרה, כלל מלת קדש, כראש כי מוקרה ענינו אכיפת העם לחוגג חג ומוקרה קדש ענינה חגיגה ואכיפת על קדושה, כלומר לכבוד האל; ושרש קרא מורה לפעמים אכיפת, כמו אשר יקרא עליו מלא רועים (ישעיה ל"א ד'), כי אכיפת העם תהיה בקריאה, וכן שרש זעק וזעק (שהורחם קרונה להוראת שרש קרא) כאמרים על אכיפת בני אדם, כיוו וילעק ברק (שופטים

il sacrificio pasquale, (22) E preso un mazzetto d'isopo, l'infonderete nel sangue esistente (raccolto) in un bacile; indspruzzerete l'architrave e i due stipiti del sangue raccolto nel bacile. E nessuno di voi uscirà della porta della propria casa sino alla mattina. (23) Ed il Signore passerà per percuotere gli Egizi, e visto il sangue sull'architrave e sui due stipiti, il Signore trapasserà oltre a quella porta, e non permetterà al distruttore di entrare nelle vostre case per percuotere. (24) Osserverete questa cosa, qual legge per te e per i tuoi figli in perpetuo. (25) Ora, quando sarete entrati nel paese ch' il Signore vi darà, come ha promesso, osserverete questo rito. (26) E quando i vostri figliuoli vi diranno: Che cosa è questo rito che avete? (27) Direte: È il sacrificio della Pasqua [del trapasso], (in omaggio) al Signore, il quale trapassò oltre alle case dei figli d'Israel in Egitto, quando percosse gli Egizi, e le case nostre salvò. — Il popolo [ciò udito] s'inchinò e prostrò. (28) I figli d'Israel andarono ed eseguirono: secondo

שיחמו, ואם כבר כנענו על המכה היו אומים בנקם מיד אחר הלשנה, ולא היו עומתינים שיחמו; והכה כי גורשו ממצרים ולא יוכלו להתחממה וגם גדה לא עשו להם, הכוונה שלא הספיק בנקם להחיות וע"כ לא אצו אותם, ולא היה להם גדה לאכול אלא בנק. (כב) אשר בסוף: בכלי, כמו סבות כסף (מ"ב י"ג י"ד) וכן ת"א צמח; וגוגעסיוס מוכרש סף השער (limen), וכן בתרגום אלכסנדרי, וכן תרגום היירונימוס; וכו"ל שא"כ הי"ל על הסף, לא בסף. אאוב; Hasselquist איש שזימאה ראה מין museo הכקרא Bryam trunculatum שהיה יולא בקומות ירושלים, ואמר שאולי הוא אזור הקדמונים שהיה יולא בקיר (Cahen), אבל גז' פירש כפירוש רבנו סעדיה ור' יונה ורמ"ב ור"דק ור' תנחום, שהוא origanum וריחו טוב. (כג) ולא יתן: לא יבית, וענין למעלה כסוק י"ב. (כד) וזה הכתה כל בבוקר: דעת אייכהארן כי מתו בקולי variolae pestiferae, הוא לבקרים בארץ ומצרים ומוות הבקורים, ופסח השיב ראוי' כי לא ימות הבכורות בפרט. ויוסע גלה דעתו בריוו (בספר הכדפס בצרלן זה חמש עשרה שנה) כי משה הרג את הבכורות ע"י אכשיו לאור הלבנה, ושהיו הבכורות בכל בית ובית כפרדים. וימר אכשיו הבית, ושהיו אצל האלילים, כי היו קדושים לאלהיהם, והיו אצלם ג"כ בהמות מוקדשות להקריב. תאלכונה שפתי שקר! שהרי מלבד כי עליו להביא ראיה שפיו הבכורות יושבים בבית או בקדר ויוקד, הכה לא יובן איך מולאו לבו של משה להקדים ולתת קדושה אל פרעה שימות כל בכור? והלא לא יולט שקנת משה כשעורו בלילה הסוף לראות איך

www.torah.org

ושחטו הפסח: (כב) ולקחתם אגרת אזוב וטבלתם בדם אשר בסוף והגעתם אל-המשקוף ואל-שתי המזוזות מן-הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח-ביתו עד בקר: (כג) ועבר יהוה לנגף את-מצרים וראה את-הדם על-המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח יהוה על-הפתח ולא יתן המשחית לבא אל-בתיכם לנגף: (כד) ושמרתם את-הדבר הזה לחק-לך ולבניך עד-עולם: (כה) והיה כיתבאו אל-הארץ אשר יתן יהוה לכם כאשר דבר ושמרתם את-העבדה הזאת: (כו) והיה כיואמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם: (כז) ואמרתם זכה פסח הוא ליהוה אשר פסח על-בתי בני-ישראל במצרים בנגפו את-מצרים ואת-בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: (כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את-מישה ואחרן בן עשיו: (כט) ששי (כט) ויהי ו

vitata; (portarono cioè) i loro pastoni involuppati nei loro panni. (35) I figli d'Israel fecero giusta gli ordini di Mosè, e chiesero agli Egizi arredi d'argento e d'oro, e drappi. (36) Il Signore poi avea posto il popolo in grazia appo gli Egizi, e questi prestarono loro. Essi così fecero bottino delle cose degli Egizi. (37) I figli d'Israel partirono da Ramesses verso Succòt, (nel numero di) circa seicentomila pedoni, (cioè) gli uomini adulti, oltre dei piccoli [al di sotto dei vent'anni]. (38) Ed anche molta

יותר ומשנים זכרם אחד. אריסטו (Hist. animal. 74) כתב: Saepe et plerisque in locis geminos (pariunt mulieres) quemadmodum in Aegypto. (Hist. nat. 7. 5) Trigeminos nasci certum est, inter ostenta ducitur, praeterquam in Aegypto, ubi fetifer potu Nilus; In Aegypto septenos uno (Quaest. Natural. 3. 28) וכן Seneca כתב: Quorundam causa non potest reddi, quare aqua Nilotica fecundiores faciat. (וקלעריקום הניא ולבד אלה גם דברי Paulus Juriseonsultus שכתב: Tradidere non leves auctores multas Aegypti uno utero septenos enixas). ואולי גם המילה היתה סבה לרצוי ההולדה, כמו שכתב פילון בספר המילה, וכן הרופא היהודי S. B. Wolfshiemer במאמרו de causis fecunditatis Hebraeorum nonnullis codicis sacri praeceptis intentibus, Halae 1742. יכלה ארץ גשן לשאת אותם? ועל זה השיב י' ד' מייכאלעליס כי נראה צבירור שלא נשארו ישראל כלם בארץ גשן, אלא נתפזרו בכל ארץ מוצרים; עיין ר"שי למועלה פסוק י"ג על ופסקתו. וארץ מוצרים מפורסמת מאוד אצל הקדמונים לטובת ולרצוי יושביה, גם נראה כי ישראל פשטו לרעות מוקניהם חוץ לארץ גשן במדבר אשר בין גשן ובין א"י, ככתוב (ד"ה א' ז' כ"א) והרגום אנשי גת הגולים בארץ כי ירדו לקחת את מוקניהם, ע"כ י' ד' מייכאלעליס. אך כל זה לא יספיק לבאר עולם הרצוי הכ"ל, ואין ספק כי השגת ה' היתה בישראל לשמור בריאותם ובחיותם, וכמו שיש להבין מדברי המילדות שאמרו כי לא כנשים המצריות העברות כי חיות הטם. והשגת ה' וזכרתו עושה לישראל והזילה אותם וין הפגעים המוחיתים את הילדים, כדי לקיים את דברו אשר דבר לאברהם, באופן שיקץ ארבע מאות שנה יהיו לגוי שיכל לעמוד ולהתקיים בארץ ירושלו אשר נשבע ה' לתת להם (אב תרכ"ג). (לח) וגם ערב רב עלה אהם: אמרו שהם מואנשי מוצרים שנתערבו עמהם להתגייר בראותם עולם הכללות אשר עשה ה' בעצורם, וזהם האספסוף הנזכר במקום אחר (במדבר י"ח ד'), וליכאשר היה התערורו אנשים להתגייר אין טעם שינאו אתם כי ישראל לא אמרו ללכת למצרים

www.keneset.org

(לח) ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת: (לח) ויהוה נתן את־תן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את־מצרים: פ (לח) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש מאות אלף רגלי הגברים לבר משה: (לח) וגם ערב רב עלה

יהמץ: אשר עדיין לא חמץ. משארוחם: אע"פ שתחלת הוראת השם הזה על הכלי שבו לשון הבנק ונחמין בו השאור, כי משארת כגזר מן שאור (בדעת דון יצחק), אע"פ כי זהו צ"ק זה צ"ק מ"ו כאן נראה שהכוונה על הבנק שנתערב בו השאור כי לא יתכן שיכרו הערבות בשמלותם, ובהפך יזנן למה נכתב הבנק בשמלותם, שהוא כדי שיתחמוס ויחמץ. ואנקלום תרגם מותר אלמותהו, וזה שכתב צעריבות, כלומר הבנק שכתב אחר שאפו המונע שאלו עם צער הפסקה, וכן ר"שי (מן המכילתא) שירי מלה ומורה. ורא"צ פירש כלי עץ, כי חמוריהם היו טעונים בנדים; ויש שהוא אהבו יחמץ לו שהיו אבותינו חמורים כל כך שיעמיסוכלי עץ על שכום, ואת הנגדים על החמורים. (לח) כשש מאות אלף רגלי הגברים לבר משה: לבר משה פחות מכן עשרים, והנה היה מספר כפחות בני ישראל שנים מיליון לכל הפחות, והוא דבר זר מאוד ורחוק ממונהו של עולם שמשצעים כפש וילך גוי כזה בארבע מאות שנה. ויחן דוד מייכאלעליס בקש לקרוב הדבר אל הטבע וכוונה נדדים. ראשונה אמר כי אנשי המוצר נושאים נשים בהיותם בני י"ג או ע"ו שנה, וזה הנל, כי אומנם לקחת אשה ביום הילדות הוא דבר המוקלש את הגוף ומועט פריה ורבייה. שנית אמר כי ישראל היו לוקחים יותר מאשה אחת, וזה ג"כ הנל, שהרי אם איש אחד יקח נשים רבות או גם שנים בלבה, ישארו אנשים אחרים בלי אשה, כי אומנם מספר הנשים הנולדות הוא קרוב למספר הזכרים ולא עודף עליו הרבה. גם אמר שישאלו בני מוצרים ימים עד מזה שנה ויותר, וגם זה הנל, כי מזה אמר ימי שנותינו בהם שצעים שנה, וכלב הגיד ליהושע (י"ד) שהיה בן פ"ה שנה ושהים עדיין חזק למלחמה, ושמוע שלא היו ככה רוב אנשי דורו. והנה רז"ל אמרו שהיו יולדות שנה זכרם אחד, וכן העידו הסופרים הקדמונים כי ייווי כלום מוצרים פריה ורבייה, ושהנשים המוצרות יולדות תאוויים על הרוב, וחס

gente straniera venne via con essi; ed animali minuti e grossi, bestiame numeroso oltremodo. (39) Della pasta che seco portarono dall'Egitto, cossero focacce azzime, poichè non erasi lievitata; poichè furono scacciati dall'Egitto, e non poterono indugiare, e nemmeno si prepararono alcuna vettovaglia. (40) La dimora ch' i figli d'Israel fecero in Egitto, fu di quattrocento e trenta anni. (41) Ora, al termine di quattrocento trent'anni, nel medesimo (suaccennato) giorno, uscirono tutto lo schiere del Signore dal paese d'Egitto. (42) Ella fu una notte aspettata dal Signore, per trarli dal paese d'Egitto; e questa medesima notte è (sacra) al Signore, da osservarsi da tutti i figli

החמיון, לא שלא כתבו בו שאור. וכל כי בליל ע"ו אולי אחר אכילת הפסח לשו הנבק ליום המחרת וכתבו בו שאור והכניחוהו גם כמנהג להכית הנבק כל הלילה כדי שיחמיון, ואחר חמי הלילה נורשו מוצרים ולא יכלו לאפות בנקס ולקחו משארותם על שבוים ובתקרר הנבק ע"י שהוליאורו ומקום שהיה מונעט עם והוליאורו לאור ובפרט שאור הלילה קר, וע"כ לא החמיון, אע"פ שכתבוהו בשמלותם כדי שיתחמום. וגם צדה לא עשו להם: לא ידעו שיצאו מארץ מצרים בלילה ההוא (ובפרט כי כאשר העירני תלמידי חזקיה ונלית אשכנזי אמר להם משה ואתם לא תלכו אש מופת ביתו עד בקר) ולא הכינו להם גידה רק לשו הנבק כדרכם ליום המחרת. ורמ"בן ור"י קארו פירשו אפיו את הנבק בדרך וחוץ מוצרים כי גורשו מוצרים ואמנם אפיו אורו עגות מנות כי כן כלשונו. עגות: עיין בראשית י"ח ו'. (מ) ומושב בני ישראל: ע' למעלה ו' ב', ודעת ר"ז שלא ישבו במצרים אלא ר"ד שנה, ות' שנה היו משעה שכולד יצחק (יצחק בן ס' הוליד את יעקב, ויעקב היה בן ק"ל בעמדו לפני פרעה, הרי ק"א, כאשר ר"י לתשלוס ארבע מאות), ותשבו ארבע מאות ושלושים הכתוב כאן, הוא מוזן ברית בן הבתרים, שאמרו שהיה שלשים שנה קודם לידת יצחק. וי"א (הביאם דון יצחק) כי לא משש הכתוב לפרש לאברהם גם את השלשים שנה, כי הששון הגדול בולע את המועט, ודעת רמ"בן ודון יצחק כי ל' שנה נוספו עליהם בעבור חטאתם ביוצרים. ודע כי בס' השמורונים כתוב: ומושב בני ישראל וצבותם אשר ישבו בארץ כנען וצארו מצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, וכן מתרגם בתרגום אלכסנדר, והוא יין השניים הכוזבים בש"ס (מוגלה ט'), וכבר הסכימו משווי האחרונים כגון זה אלא תקון ווסברה. ובתי' תלמי' שמיטין דשכין דסכומוהון מאתן ועשר שכין. (מב) ליל שמורים הוא לה': כפירוש ר"שי, כי מלת להוויאם לא תתפרש יפה בדרבים אחרים. והנה שמורים מל' ואביו שמר את הדבר, וכן שמורים לכל בני ישראל. עו

אתם וצאן ובקר מקנה כבד מאד: (לז) ויאפו את-הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות כי-לא חמץ כי-גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם-צדה לא-עשו להם: (מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל-עבדות יהוה מארץ מצרים: (מב) ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא-הלילה הזה ליהוה שמרים לכל-בני ישראל לדרתם: פ

אלא לחזור מיד ולא יתכן לאכזים נכרים שיתערבו עמהם במים אשר יתנו לאלהיהם אם עד היום ההוא לא יראו את ה' ולא דבקו בישראל ולא כיוולו, וכטעם וכל ערל לא יוכל בו. והנה מוצאו בכתובים (י"ג ג') וידעו כל ערב מישראל שהכוונה עירוב ע"י חיתון, ע"כ כ"ל כי ערב רב זה היה מעורב עמהם וולכנים והם מוצרים ששאו ישראליות ומצויות שנישאו לישראלים והם הם האספסוף. והנה תרגום האספסוף ערבבין, וכן כאן בס' השמורונים וגם ערבב' עלה אתם מלה אחת, ולפי זה תהיה המלה כמולה כמו ירקק אדומים פתלתל, והוא מושג פתלתל אספסוף, ואמנם אין טורח לזה אחר שמוצאו בכתובים וידעו כל ערב מישראל משמע שאמורים כל"הק ערב להוראת אספסוף. וצאן ובקר: ולאן ובקר של ישראל, כי תכלה הזכיר הגברים והטף והערב רב, וא"כ הזכיר המקנה; ולדעת ר"עם לאן ובקר של ערב רב, ולדעת תלמידי יהודה לוצאו של אלו ואלו. (לז) כי לא חמץ: משויע שהבצק לא

d'Israel, per tutte l'età avvenire. (43) Il Signore disse a Mosè e ad Aronne: È questo lo statuto del sacrificio pasquale. Alcuno straniero non ne mangerà. (44) Ogni schiavo comprato per denari, quando l'avrai circonciso potrà mangiarne. (45) L'avventiccio ed il mercenario [non Israeliti, viventi in Palestina senz'abbracciare il Giudaismo] non ne mangeranno. (46) In una stessa casa si mangerà, non porterai della (sua) carne fuori della casa, e non ne romperete alcun osso. (47) Tutti della

גידון יב"ל. וגם הדעת הזאת רחוקה מאד צעני, והנכון כמו שפרשתי. (מ"ד) וכל עבד; מילת העבדים היא מובנת על האדון מאברהם ואילך (ברא' י"ז י"ב), גם כלטוינו דמייחח העבדים בשנת ו"ט, וכל זה מורווס מעלת העבד שהוא חסר מעט מאדוכיו, ולפיכך יויד כשנימול הוא אוכל בפסח באדוכיו, ובסוף בית שני כשמתקלקלו המדות על ידי יולכי בית הורווס ולמדו ישראל דרכי גוים, ובפרט המלכים והעשרים היו אוהבים להדמות לרומוס, וידענו כי הרומוס היו אכזרים על עבדיהם, היו צישראל אדוכים שלא היו רוצים למול את עבדיהם כדי שלא יתשנו עמוס כישראל וכנני אדם. אז קמו חכמי ישראל וגזרו כי מי שלא ימול את עבדיו לא יוכל לאכול בקרבן פסח, וכונתם לפי דעתי היתה כי מי שאינו מקטש העבדים ככני אדם אינו ראוה להיות כחשבן בין דוגגי קה המירות, זאת היתה סברת רוב החכמים והיא שנייה פתח במכילתא, (ולגירסת ר"ש כאן היא דעת ר' יהושע, ולגירסת התוספות יצמות ע' ז' היא דעת ר' עקיבא), אבל ר' אליעזר אומר אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח, כי היה אומר דבריו שואלי אשר בארתי בפרס תווד ג' עמוד 220, ולא היה רוצה שיחודש שום דבר שאיננו בתורה או בקבלה ולא היה אומר דבר שלא שומע מפי רבו, אבל שאר חכמי ישראל היו מחדשים תקנות לפי זורק הזמנים, והולכרו לכדות את ר' אליעזר שהיה ויתקוים כגד כל דבר הכונה מזה שקבל מרבותיו (כ"ע סיון תר"ד). (מ"ה) תושב: כברי שכתישב בתוך בני ישראל ואינו שומר תורתם, ולדעת ר"ז הוא שקבל עליו שבע ימות בני קה, וע' למטה פסוק מ"ה. (ושברר: הוא כברי העושה מלאכה עם ישראל ונשאר ליתפטר ימים, ואע"פ שהוא אוכל אבל ישראל לא יאכל בקרבן פסח; וכל זה כפי זמניהם יצואת מלכים כרשות יותר בלב ישראל. ורא"צ צע פירש תושב ושכיר ישראלים מלת בנייה וצבורה; והנה כאן לא נזכר כלל ענין הצבורות; ועוד הנה השכיר הוא וציה אייטיו, ויווילא (אם אין לו אשה ובנים) שהוא ככלל עם בני הבית. (מ"ו) ועצם לא חשברו בו: כדרך אכילתו בחסות (רש"י), או לכבוד הקרבן שלא יכהנו בו מכהנה גרורות (רלב"ג), או ג"כ לאכלו דרך חירות ולא כמאכל עבדים. (מ"ז) כל עדת ישראל יעשו אותו: ר"ש קיטר דברי המכילתא ונשאר דבריו חתומים, וכוננו

(מ"ב) ויאמר יהוה אל-משה ואהרן זאת חקת הפסח כל-בן-נכר לא-יאכל בו: (מ"ג) וכל-עבד איש מקנת-כסף ומלחה אתו אז יאכל בו: (מ"ד) תושב ושכיר לא-יאכל בו: (מ"ו) בבית אחד יאכל לא-תוציא מן-הבית מן-הבשר תוצה ועצם לא תשברו-בו: (מ"ז) כל-עדת

שומר את חדש האצני, שיתנו לכם ומתי יצאו ויעשו ככל הקומיו. (מ"ג) כל בן נכר לא יאכל בו: אין ספק שהוא כמשמעו, כל ככרי, ור"ל פירשו מי שנתכר לאצני שבשמים, והוא המשומד, והוא כירוש שנתחדש אחר זמן הרבה, כשעמדו היונים וגזרו שמו על ישראל, אמרו ח"ל לפי זורק השעה כי בן נכר כולל לא הנכרי לבדו כי גם היהודי המתכבר; והנה מלת משומד נראה שהיא נגזרת מן שמו (מענין המשומד), ובקרא כן מי שהמיר בעל ברכו בשעת השמד, וא"כ כשצטלה הגזרה לא חזר בתשובה; ובקרא מומר מי שהמיר ברבנו. ורמ"בן ראה לפרש משומד בחסרון ע"ן מן שומד, אשתומד, משומד, שהתכבר לאלהיו. ופה הקשה הכורס כי ואשתומדע יוסף לאחיהו ואינו לא אשתומדעוהי הוא ענין הפרה לא ענין התכברות. והכורס ענינו כשצב וכתב: אחת הדבר שולת ואשתומדע כוללת שתי ההוראות יחד, שאכלקום תרגם גם את ויתכבר (בראשית מ"ב ז') ואשתומדעיון עכ"ל, והה שבו כי ואשתומדעיון הוא תרגום ויכירם, ותרגום ויתכבר אליהם הוא ותשיב מה די יוללל עמהון, וא"כ קושיית הכורס על רמ"בן חזקה ובריאה, שאין אשתומדע ענין התכברות אלא ענין הפרה, והנכון מה שכתבתי למעלה נגזרת מלת משומד, ובהצדלו מן מומר. ודע כי בספר דקדוק כ"י שגדו (לא נזכר בו שם הספר ושם המתפר, אך הוא מן הקדמונים) מנאמי כי לדעת ר' יונה המדקק מלת משומד היא בחוקם משומד ושם עמד בלי סורי ובל' ערבי ענינו עטילה לקבל דת הנוצרים, והסכים לדעת הזאת גם ר' יהודה הלוי בס' הכוזרי מאמר ג' סימן ס"ה, והה לזכור בחרו כ"י: אבל המדקקים והציטוסיס אינם כי אם אפיקורוסים ומיינים מחדשים הע"ה, והם המיינים אשר אנו מתפללים עליהם בתפלתנו. ואולם הידוע וחבריו הם המשומדים הכככמים בתורה הנועמדות שטובלים

יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: (מח) וְכִי־יִגֹר אֶתְךָ גֵר
וַעֲשֵׂה פֶסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹו כָּל־זָכָר וְאִן
יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֹזֶרֶת הָאָרֶץ וְכָל־עַרְל
לֹא־יֹאכַל בּוֹ: (מט) תּוֹרַת אַחַת יְהִי־הִיא לְאֹזֶרֶת
וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: (נ) וַיַּעֲשׂוּ כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן בֶּן
עֲשׂוֹ: ס (נא) וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה הַוּצִיא

המבילתא שפסק דורות היו יכולין לעשות חבורה מעשרה בני אדם מעשר משפחות
(כל עדת ישראל, וי שיהיה), אבל בפסק מנרים כאמר ולקח הוא ושכנו, הוא וכל בני
ביתו, ושכנו וכל בני ביתו (כי לא היה להם ללחא מפתח ביתם), ולפי הפשט כבר ציאר
למעלה (בתחלת הסיוון) מנות קרבן פסח, וכאן הוסיף לבאר דין העבד והתושב והשכיר
והגר, וקדם שידבר על הגר הקדים והודיע כי העבד והתושב והשכיר יאכלו קרבן
פסח, אך לא יעשו קרבן פסח לעצמם ורק כל עדת ישראל יעשו אותו, וא"ת פירש כי
גם הגר כשימול יוכל לעשות קרבן פסח לעצמו עם כל בני ביתו, בלי להשתתף עם חבורה
של ישראל (כ"א אז תר"ב). (מח) ובי יגור אתך גר: דעת רז"ל כי בגר נדק מדבר,
שוקבל עליו כל התורה כלה, אמנם מן המקרא הזה נשמע צבירור כי גם קודם שימול
נקרא גר, א"כ הגר לא קבל עליו כל המצוות, ולא מל ואיכנו בכלל ישראל. והנה לפי
הוראת המלות היה כראיה כי גר פתח ומתושב, שהתושב כתיישב צאר, והגר בא לגור
ולקזור אחר זמן לארצו, ול"פז איך בתושב אמר פתח לא יאכל בו, ובגר אמר שימול
ואז יקרב? ויחזן דוד ויכחעלים כתב כי הגר אין לו קרקע, והתושב אין לו בית, ואני
אומר כי תושב הוא מן שצא גבשו בלא אשה ובכיס, והוא מתיישב בביתו של א' מיישראל
(חה טעם תושב כהן, ויקרא כ"ב י') והיה לו כעבד ומשרת (כשכיר כמותו יהיה עמוך
עד שנת הויבל יעבד עמוך, ויקרא כ"ה ח'); אבל הגר בא עם כל בני ביתו אשתו
ובניו, והוא יושב לבדו עם משפחתו לא עם א' מיישראל כמו התושב, ולפיכך אמר המול
לו כל זכר, ר"ל מואכני ביתו ואין ספק כי גם התושב אם היה רוצה ליימול היה חובל
בפסח, אלא שהזכיר זה בגר, ומכאן הקדוש שיוכל לעשות פסח לעצמו כיון שפרשתו

Comunità d'Israel lo faranno. (48) Quando poi un forestiere faccia dimora presso di te, e voglia fare il sacrificio pasquale al Signore, dovrà circoncidere ogni maschio che gli appartenga, ed allora sarà ammesso a farlo, o sarà uguale all'indigeno; però alcuno incircconciso non deve mangiarne. (49) La stessa legge sarà per l'indigeno, e pel forestiere che faccia dimora tra di voi. (50) I figli tutti d'Israel eseguiranno: fecero (cioè) quanto il Signore avea comandato a Mosè o ad Aronne. (51) Ora, nel medesimo (suaccennato) giorno, il Signore trasse

במשוק הקודם. ויה שכתוב (ויקרא כ"ה מ"ה) וגם מצני התושבים וממשפחתם אשר
עיוכם, כבר נוספש שם אשר הולידו צארלכס, כלומר שנשא התושב אשה תושבת או
שפחה כעבנית, לא שצא כצוי. ולפי זה אין ספק כי התושב לא היה ע"י, כי היה
בבית הישראלי, ומיכנו שהכשירתו התורה לאכול מתבואת שנת השמיטה ככל ישראל
וכעבדים (ויקרא כ"ה ו'), והיה כעבד אם היה הורג כפש, והיו ערי מוקלט קולטות
גם אותו (במדבר כ"ה ט"ו). והגר כראה מן המקרא הזה עצמו (וכי יגור אתך גר וכו'),
המול לו כל זכר), שלא היה מוקבל עליו כל המצוות, ולא מנאנו תורה אחת יהיה לבס
ולגר בעיני כל המצוות בכלל, אלא בעיני הפסח (כאן ובמדבר ט' י"ד) שאם ירצה
לעשותו לא יעשנו אלא כפי המצוה ולא יאכלנו ערל; וכן בהקרבנות הקרבנות, שאם
ירצה להקריב אשה, כאשר תעשו כן יעשה (במדבר ט"ו י"ד-ט"ז); והיה מוקבל טומאה
ככל ישראל, ואם היה רוצה להטהר, היה נריך לאפר הכרה ככל ישראל (שם י"ט י"ד).
אמנם מנאנו (שם ט"ו כ"ו) וכסלק לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם, וכן האזרת
בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לבס לעושה בשגה (שם שם כ"ט),
והפש אשר תעשה ציך רמוה מן האזרת ומן הגר (שם שם ל'); וכל זה כראה שהוא
בגר שברצונו כיימול וככסם בכלל ישראל, והוא הנקרא גר נדק, אלא שלא כל גר הוא
גר נדק, כאשר הוכחתי מוקרא זה (וכי יגור אתך גר), וא"כ מיה שכלטויכו לאהוב את
הגר ושלא להכותו, הוא לכל גר בפסח, אפני איכנו גר נדק. ועשה פסח: וירצה
לעשות קרבן פסח לעצמו, עם בני ביתו. ואן יקרב לעשותו: יהיה כשר לעשות
פסח לנגיוו. (ב) ויעשו כל בני ישראל: כבר כאמר למעלה (פסוק כ"ח) וילכו ויעשו
בני ישראל וגו', והוא על עיקר שמיטת הפסח, וכתיבת דמו על המשקוף ועל המזוזות,
וכאן חזר ואומר ויעשו וגו' לענין אכילת הפסח, שלא האכילו מומכו לכל בן ככר,
והאכלוהו בבית אחד, ולא הוילאו מן הבית מן הבשר חונה, וגבס לא שצרו בו. ורא"ב
כתב כי אזלי זה כאמר על פסח שעשו במדבר סיני (בשנת השמיטה) שתי מלך הוריס
ואין יוקדם ומאחר בתורה; ואין טורך לזה כאן. (נא) וירי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה וְיִגְרֵם

i figli d'Israel dal paese d'Egitto, alla testa delle loro schiere [cioè guidandoli colle colonne di nube e di fuoco].

לכאן, כי שם הכוונה כל אחד מחובר למקומו ולדגלו, ואיך אמר כל בני ישראל מחוברים לנבואתם? וקונטעיוס אוור שהוא כמו לנבואתם, וזה מתישב לענין המאמר, אלא שלא מנאחי לו עבר, כי הוא הביא והאצנים תהיין על שמות בני ישראל (שמות כ"ב כ"א) שאין לו ענין לכאן, כי האצנים והשמות הם שני דברים וצני ישראל ונבואתם דבר אחד הם, ולא יונאחי דוגווא לזה שתהיה מלת על כאמרת על דבר בלתי נבדל מן הדבר. ור"ו בן פירש עם כל נבואתם, נבא הנשים וערב רב הכלים אליהם, וגם זה רמז כי הנשים לא היו נבואות ויוודים, והערב רב לא יתכן שיקראו נבואתם של בני ישראל. ע"כ כ"ל לפרש כי ה' היה על נבואתם, וכן למעלה (ו' כ"ו) הוא משה ואהרן אשר אוור ה' להם הוניהו את בני ישראל מארץ מצרים על נבואתם, כי ה' ומשה ואהרן היו על נבואתם, כלומר היו מכהיגיהם, כטעם ועל נבאו נחשון בן עמינדב (במדבר י' י"ד), וכאן הכוונה כי ה' היה הולך לפניהם צעמוד הענן והאש.

XIII

(1) Il Signore parlò a Mosè con dire: (2) Dichiaro sacro a me ogni primogenito, ogni primo parto dei figli d'Israel, tanto degli uomini che del bestiame: miei sono. (3) Indi Mosè disse al popolo: Ricordatevi di questo giorno, in cui siete usciti

וראשון; ואין זה כלום, כי גם שרש פתח באור (ובפרט בל"ק) על כל התחלה, וכן יתכן שעשו הערביים, ושמשו צרש פטר על כל התחלה, וכן בל"ק השמיטו מלת רחס ואורו פטר על כל צבור לא על כל התחלה; ובל"ק שמשו צרש פטר על ההשלמה (וופטור) וגם זה איכנו זו מל' יניאה, וכן צרוי exitus שענינו יניאה ענינו ג"כ סוף, ודע כי לא השמיטו מלת רחס אלא כשהיא כתובה קודם לכן, כי כן למטה פסוק י"ב והעברת כל פטר רחס לה', ואח"כ בפסוק י"ג וכל פטר חמור תפדה בשה, וכן למטה ל"ד י"ט כל פטר רחס לה', ואח"כ פטר שור ושה, ופטר חמור תפדה בשה. ל"ה הוא: הוא ואורו פטרי ענינו, והוא כתיבת טעם לקדש לי כל צבור, וכמו שכתב ר"ש לענין קנייתים על ידי שהכתיבו צבורי מצרים (ואת צבורי ישראל הנלתי). (ג) ויאמר משה אל העם וגו': משה קודם שיאמר לישראל מנות הבכורות אמר להם מנות חן המצות שאמורה לו קודם לאתם ולא אמרה להם עד אחר לאתם (עיי' למעלה י"ב ו"ב"א).

www.sefaria.org

יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־

צְבָאתָם: פ שביעי

גם זה כבר באמר למעלה (פסוק ו"א) אלא שכפל כדי לסיים נזכרון הניאה מוצרים שעליהם באמרה הפרשה הסמוכה קדש לי כל צבור, זכור את היום הזה אשר ילאתם מוצרים. ודעת רש"י ור"ב ור"ל ב"ג שהמקרא הזה דבק עם הפרשה הסמוכה שבאותו היום שהניא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על נבואתם זו ביום אמר למשה מנות קדש לי כל צבור. וכל שאם היה הדבר כן ה"לל ויהי צענם היום הזה אשר הוניהו. ור"ו בן אמר כי הכוונה שלא ינאו כלם בלילה, אלא ביום שאקריו ינאו מכל גבול מצרים. על צבאותם: ר"ש (למעלה ו' כ"ו) פירש כמו בנבואתם, כמו ועל חרנך תחיה, עמדתם על חרבכם (יחזקאל ל"ג כ"ו); ואמנם רמזה היא מלך הוראת מלת על במקראות שהניא מהוראתה כאן לפי טעם המאמר, וראו' תרגם secundum, והניא לדוגמא איש על מקומו ואיש על דגלו (במדבר א' כ"ב), וגם המשל הזה אין לו ענין

יג

(א) וידבר יהוה אל-משה לאמר: (ב) קדש לי כל-בכור פטר כל-דחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא: (ג) ויאמר משה אל-העם זכור את-היום הזה אשר יצאתם

(ב) קדש לי: בפה (כלומר אמר לבני ישראל שהבכורות קדושים לי) כמו וטערו הכהן וטעמו הכהן (יפת הקראי הניאו רא"צע). פטר כל רחס: ל' פתיחה (כפי כל המפרשים) ושלוח והולאה, כמו כוטר מים (משלי י"ז י"ד), יפטירו בשפה (תהלים כ"ב ט'), וכן ופטר מפני שזול (ש"א י"ט י') שענינו וילא, וכן כפטר בל"ק, ואחפטר בלשון תרגום וסורי. והקשה בושארט כי כתוב פטר שור ושה, פטר חמור (שמות ל"ד י"ט וכ') בלא מלת רחס, ודעתו כי המלה מל' ערבית, כי אלפטר ענינו בערני התחלה

dall'Egitto, ov'eravate schiavi; che (cioè) con braccio forte il Signore vi trasse di qui: e non si mangi lievitato. (4) Egli è oggi che voi uscite, nel mese (cioè) della prima maturazione [dell'orzo]. (5) Ora, quando il Signore ti avrà portato al paese dei Cananei, degli Hhittei, degli Emorei, degli Hhivvei, e dei Jevussei, che giurò ai tuoi padri di darti, terra che scorre latte e miele — praticherai questo rito in questo mese. (6) Sette giorni mangerai pani azzimini, e nel giorno settimo [oltre al primo già accennato, sarà] festa al Signore. (7) Pane azzimato si mangerà per questi sette giorni; e non si vedrà presso di te lievitato, nè si vedrà presso di te lievito, in tutto il tuo

אך כ"ל שאין זה מן חביב, אלא מן אֲבִיב שהוא תרגום פרי, וכן אתה רואה שלא הספיק לזכותן לומר מאבבא, אלא הוסיף באוול שענינו בתחלה, א"כ מאבבא אין ענינו אלא מוויבא פירות, וכן מלאנו ירק בול (מ"א ו' ל"ז) תרגם יונתן ירק מייסך אבביא, א"כ אבב בארמיית אינו אלא פרי (כי ירק בול הוא מרקטון, ואין בו לא צבורים ולא אביב) ומלת אבביא ענינה שזה לאֲבִיב ואֲבִבא (כי שתי הגזרות האלה מתחלפות וקרובות, כמו שמלאנו קִבְיִי במקום קִבְיִי (איוב י"ח כ'). בראש"י כ"י שנידי וכי לא היו (לא: היינו), יודעים, וכסוף. ארץ זבת חלב ודבש: מלאנו כוונתה הזאת גם בטוררי העמים הקדמונים כגון אובידיוס (Metamorf. I. III).

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant

Flavaque de viridi stillabant ilice mella.

ולפניו Teocritus (Idillio 8) ח"ל בתרגום איטלקי.

Latte per acqua Imera corra, e Crati

Di rivi rosseggi

Corra anche mel la Sibarite e favi

Doman per acqua la donzella attinga

וכן Empi le (בשירתו הנקראת Baccantes) כתב: הארץ זבה חלב, זבה יין, זבה דבש צבורים, וכן בכביאים יטפו ההרים עבים והגבעות תלככה תלב (יואל ד' י"ח), והנה היא מליבא שיריית ודך הפלגה. (ו) שבעת ימים האכל מצות: השמורכים הגיטו (וכן יתורגם בתרגום יוני המיוחס לע' זקנים) ששת ימים תאכל מצות, לפי מה שכתוב בדברים י"ז ק' ששת ימים תאכל מצות, ולא ראו כי קודם שישאיר בשבת תורה (ו' י"ח) ששת ימים תאכל מצות, כבר אמר (י"ו ג') לא תאכל עליו קמח שבעת ימים תאכל

www.torah.it

ממצרים מבית עבדים כי בחוק יד הוציא יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמין: (ה) היום אתם יצאים בחדש האביב: (ה) והיה כי יביאך יהוה אל-ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבוס אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה: (ו) שבעת ימים תאכל מצות וביום השביעי חג ליהוה: (ו) מצות יאכל את שבעת הימים ולא-יראה לך חמין ולא-יראה לך שאר בכל-גבלך:

זכור את היום הזה: בכל שנה ושנה. (ד) האביב: תחלת בשל התצורות, כמו השעורה אביב (למעלה ט' ל"א), אביב קלוי באש (ויקרא ב' י"ד), וכראה כי השעורה נקראת בתחלת בשולה אביב, והקטטה כרמל, ואין שום ענין ויחס לזאת אביב עם מלת אב, כמו שהש רח"ב שכתב: ופירוש אביב כמו צבור, כי הוא מוגזרת אב שהוא כמו ראשון לאשר הוליה. ועשה אחריו רד"ק שפירש (בשרש אבב) באבי הכתל, צעני הכתל, וכתיב השבולת עם הקנה שלה תקרא אביב ע"ש הקנה שהוא העץ, כי העץ כמו האב שמוליד הענפים; וכל זה שבוש, כי מועלם לא מלאנו אביב על העץ ולא על הקנה ולא על השבלת, אלא בפרט על השבולת בתחלת בשולה; ועיין כיומוק ר' אליהו. ומלאנו שם אב (לראות באבי הכתל, שיר ו' י'), עודנו באב (איוב ט' י"ב) שענינו מות הנומת, אלא כגמר בשול; וכראה כי שני הבי"תין אשר באביב מודלין בינו ובין אב, ומורים על תוספת הלמיחה שכבר הגיעה לבישול; וזוגמת זה סבוכי גם סבוכי השני חזק מן הראשון. וכל ארמיית מלאנו פעל אבב על האילן בשוויבא פירות: כביכורה בתחלה בראשיתה (הושע ט' י') תרגם יונתן כביכורה בתחלת די באוול מואבבא;

territorio. (8) E tu allora spiegherai la cosa a tuo figlio, con dire: (Ciò si fa) in grazia di quanto il Signore ha operato per me, quand'io sono uscito dall'Egitto. (9) E terrai per insegna sul braccio, e per memoriale tra gli occhi — in guisa che la

הַבֵּן אֵיכֶנּוּ עוֹשֶׂה אֵלֶּלְהָא, וְאִיךְ יֹאמֵר עַל יַדְךָ? וְכֵן לְמַעַשׂ (ט"ו) עַל כֵּן אֲנִי זֹכֵר לְה' כֹּל פֶּטֶר רַחֵם, וְהִיא לְאוֹת עַל יְדֶכָה, וְעוֹד אִיךְ יֹאמֵר הַאֵז לְבָבוֹ הוֹלִיאֵיךְ וְלֹא הוֹלִיאֵנִי אֹו הוֹלִיאֵכֹו? וּבִפְרֵט אַחַר שְׁאוֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי, מִלְּבַד כִּי הָאוֹת הוּא סִיּוּן קָיִים, לֹא יוֹעֵשֶׂה הַכַּעֲשֶׂה לְשַׁעֲתוֹ, וְאִיךְ יִמְשַׁךְ מִן הַמַּעֲשִׂים הַהֵם הַכַּעֲשִׂים פֶּעַם אַחַת בְּשֶׁנֶּה שְׁתִּיהֵם תּוֹרַת ה' בְּפִיכֹו כְּלוּמֹר תְּמוּדָה (כַּטַּעַם כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זֶרַעוֹ)? וְעוֹד מִה יֹאמְרוּ עַל וְקִשְׁרַתָּם אוֹתָם לְאוֹת עַל יַדְךָ? וְהַקְרָאִים (שֶׁהַבִּיאֹו רֹא"ב) אֲמָרוּ שְׂאוֹל כְּמוֹ קִשְׁרָם עַל לֶבֶךְ תְּמוּדָה (וּשְׁלִי ו' כ"א), קִשְׁרָם עַל גִּרְגְרוֹתֶיךָ, כְּתַבֵּם עַל לֹחַ לֶבֶךְ (שֶׁס' ג') קִשְׁרָם עַל אֲזַבְעוֹתֶיךָ, כְּתַבֵּם עַל לֹחַ לֶבֶךְ (שֶׁס' ז' ג') וְלֹא הִבִּינֹו כִּי כֹל זֶה דֶּרֶךְ מוֹלִילַת הַשִּׁירָה, וְהַעֲד כְּתַבֵּם עַל לֹחַ לֶבֶךְ שֶׁא"ל לְפָרְשׁוֹ כְּמוֹשְׁמֵעוֹ, וְאִם הִיא כְּתוּב בְּתוֹרַה וּבְתַבְתָּם עַל לֹחַ לֶבֶךְ הִיבִינֹו אוֹמְרִים שְׂאוֹל מִשָּׁל, כְּמוֹ וּמִלַּתְּ אֵת עֵרְלַת לְבַבְכֶם, אֲבָל הַתּוֹרָה אֲמָרָה שְׁקִשְׁרוּ עַל הַיָּד וּבִיּוֹן הַעֵינַיִם וּכְתוּב עַל מוֹחוֹת הַבַּיִת, וְמִי יֹאמֵר לְכֹו שְׂכַל זֶה מִשָּׁל? וְמִי יֹאמֵר לְכֹו אִיזֹו מִן הַמַּוְלֹת כְּמוֹשְׁמֵעָ וְאִיזֹו מִהֵן לְמַשָּׁל? וְאִם הִיא הַדְּבַר בְּרִיךְ חִיּוּק הֵייתִי מוֹסִיף כִּי יִדְעֻכֹו כִּי כֵּן הִיא מִנְהַג הַקְּדוּמוֹנִים, וְכֵן הוּא עַד הַיּוֹם בְּאַרְבָּע הַמִּזְרָח לְהוֹיֹת עַל גּוֹפֵם סִיּוּמִים לְעַבְדוֹת אֱלֹהֵיהֶם, שְׁהָרִי כְּתוּב וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם (וַיִּקְרָא י"ט כ"ח), וְכֵן עַד הַיּוֹם הַיְשָׁמַעֲלִים כּוֹתְבִים בְּסוּקִים מֵת' תּוֹרַתָם עַל מוֹחוֹת פְּתִיחֵם וּבְשַׁעֲרֵי עֲרִיבָם; וְהֵם אוֹמְרִים כִּי הִיא מִנְהַג הַעַמּוּסִים הַקְּדוּמוֹנִים לְכַתּוּב עַל בְּשָׂרָם וְעַל כִּיּוֹת וְלִמּוֹת שְׁהִי כּוֹשָׁאִים עַל מַזְמָם כְּתִיבּוֹת שֶׁל כַּפִּיִם וּכְעֵיֵן קִיּוּעֵיךָ, וְה' רָצָה לְהַרְחִיק אֵת יִשְׂרָאֵל מִן הַמִּנְהַגִּים הַהֵם, וְזֶה אוֹתָם לְשַׁחַת עַל בְּשָׂרָם קֶלֶת מוֹדְבֵרֵי תּוֹרַתוֹ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיכֹו תְּמוּדָה, לֹא תִמוּשׁ מִפִּיכֹו וּמִפִּי זֶרַעוֹ. וְלִפִּי פֶּשֶׁט הַכְּתוּב עֵיךְ הַכְּתִיבָה הוּא הַמּוֹלִיל הַחֹלֵה: בִּיד חֻקָּה הוֹלִיאֵכֹו ה' מוֹזְמֵרִים, שְׂאוֹל עֵיךְ כֹּל הַתּוֹרָה כֹּלָּה פְּכוּלָל שְׂנֵי עֵיךְרֵי אוֹמוֹנְתָם שְׁהֵם שָׂכַר וְעוֹבֵשׁ, כְּלוּמֹר שְׂהָאֵל וּשְׁגִיזָה עַל יוֹעֵשֶׂה בְּנֵי אָדָם לְתַת לְאִישׁ כְּדַרְכּוֹ; וּבְרִית עוֹלָם, כְּלוּמֹר כִּי יִעֲקֹב בָּחַר לוֹ יֵה. וְהוּוֹרֵר יֹא"ל וּוּסִיף כִּי כְּמוֹ שְׁהַכֵּהן הַגְּדוֹל הִיא עַל מַזְמָו כּוֹר הַקְּדָשׁ, כְּתוּב עֲלוֹ קֶדֶשׁ לְה', כִּכָּה לְהוֹיֹת כֹּל הַעֲדָה כֹּלֵם קְדוּשִׁים וּמוֹמַלְכֵם כְּהֵנִים, כֹּה ה' שִׁיהֵה לְהֵם אוֹת עַל גּוֹפֵם; וְכִוּוֹ שְׁאוֹלֹת קֶדֶשׁ לְה' הִיּוּ סִיּוּן גְּדוֹלָה וּמַשִּׁיבּוֹת לְכַהֵן גְּדוֹל עַל כֹּל יִשְׂרָאֵל, כֵּן מוֹלֹת בִּיד חֻקָּה הוֹלִיאֵכֹו ה' מוֹזְמֵרִים הֵן פֶּאֶר לְיִשְׂרָאֵל עַל כֹּל הַאוֹמוֹת. וְיִלְמַךְ פֶּאֶרְדוֹ מוֹשִׁיב כִּי לִיץ הַכ"ה הִיא לְהוֹדִיעַ קְדוּשָׁתוֹ לְכֹל רוֹאֵי אֲבָל הַתְּפִילִין לֹא הֵיּן לְתַפְאֶרֶת לְכֹו וּן הַאֲדָם, אֲלֵא לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיכֹו; וְהוּא אוֹמֵר כִּי תִפְלֵה עַל יַד הַיָּד לְטִיּוּן אֵל הַמַּכִּיב אוֹתָהּ, שְׂהוּא רוֹאֵה אוֹתָהּ וְזוֹכֵר כִּי בַחֻק יֵד וְגו', וְשֶׁל דֹּאֵשׁ הִיא נִשְׁפָּו

www.torah.org

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: (ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל-יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בִיד חֻקָּה הוֹצֵאתֶךָ

עֲלוֹ מוֹלֹת, וְאַחַר שְׁאוֹר וּכְתִיב בְּבִקֵר וְהִלַּכְתָּ לְאַהֲלֵיךָ, אֲמֹר שֶׁשֶׁת יְיִים תֵּאָכַל מוֹלֹת, כְּלוּמֹר מִלְּבַד הַיּוֹם הַרְאֵשׁוֹן, וְא"כ הוֹסִיף שְׁהַאֲחֵרוֹן שְׁנַיִם שְׂהוּא יוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה עֲלֵרְתָה, וְכֹאֵן שֶׁלֹּא דִבֵּר בְּפִרְשׁוֹת עַל הַיּוֹם הַרְאֵשׁוֹן אֲמֹר שְׁנַעַת יְיִים תֵּאָכַל מוֹלֹת, וְאַח"כ הוֹסִיף כִּי הַאֲחֵרוֹן שְׁנַאֲוֹתָם הַשְּׁבַעֲנָה יְיִים יִהְיֶה תָו. (ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ: תִּפְרַשׁ לוֹ טַעַם מִה שְׁאַתָּה עוֹשֶׂה, מִלִּי מוֹגִידִי הַקִּידָה (זֹפִטִי י"ד י"ט) שְׁעִכְנוּ מוֹפְרָשֵׁי הַקִּידָה. **בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי:** אֲנִי עוֹשֶׂה הַזֶּה וְאֲנִי אוֹכַל מוֹלֹת בַּעֲבוּר מִה שְׁעָשָׂה ה' לִי (רַש"י ר"מ"ב). זֶה הוּא עֵינַיִם אֲשֶׁר, עַם זֹו יִזְרְתִי לִי (יִשְׁעִיהַ מ"ג כ"א), עַם זֹו גִּאלְתִּי, עַם זֹו קִנִּיתִי, בְּאַרְחַת זֹו אֶהְלֵךְ (תְּהִלָּים קמ"ב ג'), הַר לִיזֵן זֶה שְׁכַנְתָּ בּוֹ (שֶׁס' ע"ד ב'), אֵל מִקּוֹם זֶה יִסְדַּת לְהֵם (שֶׁס' ק"ד ח'), חַה אֶהְבֵּתִי כַּהֲפָכֹו בִּי (אִיזֹו י"ט י"ט); וְלַת זֹו כְּגוֹרַת מִן דִּי שְׁעִכְנוּ בְּאַרְמוֹת אֲשֶׁר, כְּמוֹ שְׁמֹלַת זֶה כְּגוֹרַת וּן דֹּא וְדִין, וְכֵן בְּלִי אֶשְׁכְּנוּ so כְּלוּמֹר לְהוֹרַחַת אֲשֶׁר; וְהַרְמ"ב מִן כְּתַב כִּי הַטַּעַמִּים מִסְכּוּיִים יוֹתֵר עַם פִּירוֹשׁ ר"שִׁי וְרַאב"ע (בַּעֲבוּר שְׁאִקִּיִם מוֹלֹתֵי עָשָׂה ה' לִי) וְאִיזֵן הַדְּבַר כֵּן כִּי גַם מוֹלַת זֹו בְּעַם זֹו גִּאלְתִּי, עַם זֹו קִנִּיתִי, עַם זֹו יִזְרְתִי לִי, בְּאַרְחַת זֹו אֶהְלֵךְ הִיא בְּעַעַם מוֹפְסִיקָה, וְדַבּוּקָה לְמַלְה שְׁלִפְכִיָה, כְּמוֹ מוֹלַת זֶה בְּמוֹלִיזָה בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי. (ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת וְגו': שִׁיעוּרוֹ וְהִיא לְךָ לְאוֹת עַל יַדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בִיד חֻקָּה הוֹלִיאֵיךְ ה' מוֹזְמֵרִים, וְהֵם לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת ה' בְּפִיךָ (ר"מ"ב), זֶהוּ הַכְּבוֹן בְּפֶשֶׁט הַכְּתוּב זֶה, וּבְסוּק י"ו רֹאֵה לְפִירוֹשׁ זֶה, וְהַקְרָאִים אוֹמְרִים שְׂהוּא מִשָּׁל, וּפֶה טַעַן עֲלֵיהֶם הַר"ב צַע. גַּם רַש"י צַע כְּטֵה בִּזֶה לְדַעַת הַקְרָאִים וּכְתַב: יִהְיֶה לְךָ לְזִכְרוֹן תְּמוּדָה כְּאִילוֹ כְּתוּב עַל יַדְךָ, כְּעֵיֵן שִׁימְנֵי כְּמוֹתָם עַל לֶבֶךְ. בֵּין עֵינֶיךָ, כְּעֵיֵן תְּכַשִּׁיט וְרִבִּיד זֶהב שְׁרָלִיֵן לִיתֵן עַל הַמַּזְמָה לְכֹו, עַכ"ל, וּבְדַרְכּוֹ גַם הַכּוֹרֵם קִיִּים דַּעַת הַקְרָאִים; וְאִיזֵן סַפֵּךְ שְׂאֵם הִיא מִשָּׁל הַיָּלָל כְּאוֹת עַל יַדְךָ וּכְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, לֹא לְאוֹת וּלְזִכְרוֹן, מוֹאֲחַר שְׁהַמּוֹת אִיזֵן מִשָּׁל וְשִׁיר (כְּמוֹ כְּבוֹאוֹת יִשְׁעִיהַ שְׁאוֹר הֵן עַל כְּפִים קְחוּיֶךָ) אֲלֵא מוֹלִיזָה פְּשׁוּעָה, וְהַכּוֹרֵם הַתַּחֲכֵם לְהַסִּיר מוֹעֲלוֹ קוּשִׁית הַלַּח"דִים הַלְלוּ (לְאוֹת וּלְזִכְרוֹן), וּפִירוֹשׁ שְׂהָאֵב יֹאמֵר לְבָנוּ: הַחַו. ע"י שְׁמִיתָ הַסַּפֵּךְ וְאַכִּייתָ הַמּוֹלֹת יִהְיֶה לְךָ לְאוֹת עַל יַדְךָ, שְׁהֵם דְּבָרִים הַכַּעֲשִׂים בִּידִים, וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ שְׁאַתָּה רוֹאֵה מַנְה וּמְרַר מוֹכְמִים לְפִיךָ, חַה עוֹת הַכְּתוּב. כִּי

legge del Signore ti sia in bocca [siati sempre presente] — che con braccio forte il Signore ti trasse dall'Egitto. (10) Osserverai questo statuto nel suo stabilito tempo, d'anno in anno. (11) Ora, quando il Signore t'avrà portato alla terra dei Cananei, e te l'avrà data, come giurò a te ed ai padri tuoi; (12) Tributerai ogni primo parto al Signore. Cioè di tutt' i primi nati che avrai del bestiame, i maschi sacrificherai al Signore. (13) Ogni primo parto asinino riscatterai con un agnello [o capretto]; e se nol vorrai riscattare, l'ammazzerai. Ed ogni primogenito dell'umana specie, (cioè) de' tuoi figli, riscatterai. (14) Ora, quando in avvenire tuo figlio t'interrognerà con dire: Che cosa è ciò? — gli dirai: Con braccio forte il Signore ci trasse dall'Egitto, ov'eravamo schiavi. (15) E poi che Faraone faceva difficoltà a lasciarmi andare, il Signore uccise nel paese d'Egitto ogni primogenito,

לשנה תמימה ימים כי היא כוללת כל ימינו הימים, הארוכים והקצרים, וקראוה שנה כי הימים והזמנים (זרע וקציר, קור ומום, וקיץ וחרף) חוזרים פעם שנה עוד שנה בשנה, וכל זה הוא בשנה הטבעית שהיא ש"ה ימים, ותחלתה בכל זמן שיהיה, כי המוכר ביתו ימכרהו בכל יום שירצה, ומוקץ שם"ה ימים כאלמה שנה תמימה הנקראת ג"כ ימים, וענין העיבור לא נזכר בתורה. ורכ"ו ע"ה צויקרא כ"ה (ואחריו יש"ר כאן) בקש להבדיל בין שנה לימים ואמר כי שנה היא שנה ממש של ש"ה ימים, וימים היא שנה על פי קביעות המחזור, שהיא לפעמים של ש"ד ימים; וזה הכל, כי הכה במוכר ביתו, וכן צבת יפתח (שופטים י"א מ') נזכרו שני השמות ימים ושנה, ולא יתכן שהיה ציינים שום חילוק, כי איך יתכן לפרש והיתה גאלתו עד תם שנת מוכרו (ש"ה יום), ימים תהיה גאלתו (ש"ד או ש"ד יום), ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה (ש"ה ימים)? והכחון כדברי ר"שי (שם צויקרא) ימי שנה שלימה קרויים ימים. (יב) והעברת: לשון הפרשה (ר"ש). וכל פטר: כאן פורט מה שאמר תחלה דרך כלל והעברת כל פטר רחס לה, כלו כל פטר שגר בהמה הזכרים תעביר לה, וכל פטר חומר חסדה בשה, וכל בכור אדם חסדה: שגור: שגר בארמיית לי שלוח מה שהצווה מועלת ויבטחה, והוא כולל כל ולדותיה בלי חילוק, כמו שגר אלביק, ופטר באמר על הכבור, שפותח הרחס. (יג) וערפתו: מלי ערף, כריתת הערף, ואמר כן כדי שלא ישקטו בדרך הובינים, כי אין צדק וצדקה עמומה; וענין הפדיון שזה לכל בהמה טמאה (בדודר י"ח ט"ו), אלא שדבר בהמה כי המעורר היה מניו חללם הרבה. אבל במוכילתא חומר שאין פודין שגר בהמה טמאה אלא חומר בלבד. (טז) הקשה לשלחנו: היה משלח בקושי, כמו ותקש בלדתה, בהמה המקשה לילד, הקשה פעל תשמש במוכרם חזק

יהוה ממצרים: (י) ושמרת את-החקה הזאת למועדה מימים ימימה: פ (יא) והיה כי- יבאך יהוה אל-ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולא-אתיך ונתנה לך: (יב) והעברת כל- פטרי-רחם ליהוה וכל-פטר י שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה: (יג) וכל-פטר חמור תפדה בשה ואם-לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בכניך תפדה: מפטר (יד) והיה כי-ישאלך בנגד מחר לאמר מה-זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים: (טז) ויהי כי-הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל-בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד-בכור בהמה על-כן אני זכת

ליהודי אחיו הרואה אותו, כי כל יהודי כשיראה יהודי אחר עם תבלה על מנתו יזכור כי בחזק יד וגו'. (י) ושמרת את החקה הזאת למועדה: דבק לתחלת מה שאמר משה לישראל (למעלה פסוק ג') זכור את היום הזה אשר יאלחם מועדים. מימים ימימה: משנה לשנה, פנו ימים תהיה גאלתו. (ויקרא כ"ה כ"ט), וא"תקד מפורש ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה, וקודם לכן אמר והיתה גאלתו עד תם שנת מוכרו. והכה מולות עד תם שנת מוכרו היה אפשר להבין עד ראש השנה, אף אם לא עברו י"ב חדש ימים המוכרה, לכך הוסיף ימים תהיה גאלתו, ואין"ב חומר ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה, והכה ימים ושנה תמימה דבר אחד הם, וקראו

e quelli degli uomini, e quelli del bestiame; perciò io sacrificio al Signore tutt'i primi parti maschi, e riscatto ogni primogenito de' miei figli. — (16) E stiate per insegna sul braccio, e per frontale tra gli occhi, che con braccio forte il Signore ci trasse dall' Egitto.

בשלה פרעה: לא אמר כשלה (ר"ל אחר שלח) אלא בשלה (ר"ל בשעה שלח), כי ה' לא משג מחשבתו אחרי לאחס. ולא נדם וגו': ה' לא ישנה פתאום לצות בני אדם, אך יתכנה עם כל איש ואיש לאט לאט על פי מדותיו וטבעו, והנה ישראל בנאחס מביית עבדים לא היה אפשר שיהיו בעלי גבורה ואומץ לב (עיין רא"צ י"ד י"ג) לבא וייד להלחם בשצעה עמומים ולרשת את הארץ, וגם אם היה ה' נותנה בידם באתות ובמופתים, לא יהיו כדאי להיות אחיהם בכפי עלמה המתנהגת מאליה דעתה ובתבונה, כי עבדים הסורקים יועל לוארס עול שעבוד כבד פתאום, או ישאר בלגס מורק, או יתפכו אל הקנה האחר וישתקעו בהפקר ולא תבון בידם ההנהגה המדינית, להעדר הגבורה והתבונה הגריכות לקיום חברה חפשית; ע"כ לא רצה ה' להניאם וייד אל הארץ ואל המלחמות, כי למורק לבגס בראותם מלחמה יצתרו בעצרה וישנו מזרימה, ובמה אותם דרך המדבר לשיתעכבו גם זמן מה ויתמכרו מעט מעט ויקנו המדות הגדולות להם להתנהג מעמדם על אדמתם, ועוד טעם אחר היה לו בזה, והוא כי וייד הגדול היה אפשר להם לקבל תורה ומצוות כלם כאחד ולהתלמד ביראת ה' ובדיעות יידיהם ויהחזקו בצטחון צו תחת הנהגת האל ומשה עבדו, שאם היו באים מיד לרשת את הארץ היו יתפרדים איש לנפתלו, ולא היה אפשר ללמדם ולהורותם כלם כאחד. ואין זה לא היו יותעבבים במדברי מ' שנה מפני המרגלים, מ"ו היו מתעבבים גם קודם ח"מים יגד שיקבלו התורה והמצוות בהיותם כלם בנינות הר סיני ובהיותם אוכלים חיון וולתי ערודים בעבודת האדמה. כי קרוב הוא: הדרך הוא. (יד) והמושימים: יוויינים, כי כיון שאוורו חלוצים מן תלוצים, כן יאמרו חמושים מן קמש (ש"ב כ' ז'). ויקום חגיגת המרג, והודיע זה לומר כי לא להעדר כלי זיין אחר ה' בן יצחק העם.

לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֵחַם הַזְּכָרִים וְכֹל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: (מז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֵיכֶם וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם כִּי בְחַזֵּק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

ס ס ס

הפעל, כמו היטבת לראות, והטעם כי תחלה אמר לשלחם כשתסור הנוכה, וא"כ חזר בו, וא"כ אמר שיניחו הטף, וא"כ אמר שיניחו לאכס ובקרים, ורק אחר מכת בכורות שלחם כלם; וכן הוקשה לילה, כל הדל שיבוא לה מסייע הלידה, ובבואו לה הדל האחרון היא יולדת. (מז) ויהיה לאות וגו': אינם דברי האב, אלא התורה חותמת הענין, וחזרת ומוכרת מצות התפילין, אם להספיק עליה זירוז לרוב השיבות, ואם לפרש אך ככתוב בהם, כי למעלה אמר הושיאך, וכאן אמר הושיאנו, כי כן מושג ככתוב: ביד תקפה הושיאנו ה' מוצרים. ולטוטפות: משרש טוף, ומושטו טפטפות, כמו צבל שמושטו צבל; ושרש טוף מורה בל' ערבי סנוב, ונקרא טוטפת עדי המקיף הן הראש הן היה, ואלעדה אשר על זרועו ת"י וטוטפתא דעל דרעיה (Fullerus וראו' ווי"ו). (יו) ויהי